

Уміть, гитайте, І гужоту наурайтесь, Ї свого не цурайтесь. /Т.Шевченко/

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

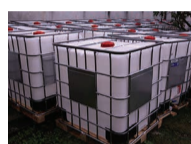
№ 29-33
(1141-1145)
Серпень-
вересень
2023 року

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

Видається
з грудня
1993 року

Міський голова Дніпра Борис Філатов подарував бійцям ДСНС в Херсоні свою яхту.

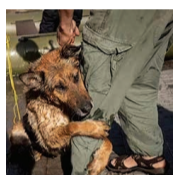
Нікопольська районна військова адміністрація отримала від представників німецько-українського благодійного фонду «Синьо-Жовтий Хрест» у перші дні катастрофи, що сталася через терористичні дії російських окупантів на Каховській ГЕС, гуманітарний вантаж – кубові ємності для води. РВА передала ємності територіальним громадам району. «Щиро вдячний за підтримку та допомогу: Vlaugelbes Kreuz Deutsch-Ukrainischer Verein e.V. & Olesya Cherepinska-Schmidt, Yurii Voloshchuk, благодійній організації «Up Up Ukraine» та ТОВ «ШЕВЧЕНКО ЛОГІСТИК ЕНТЕРПРАЙЗ», – написав у своєму телеграм-каналі голова Нікопольської РВА Євген Євтушенко.

Трьома дизельними та повнопривідними всюдиходами з декількома варіантами живлення та 20 дронами для розвідки, коригування вогню та супроводу штурмових груп підсилили одну з легендарних бригад, яка – на найгарячіших лініях фронту, в якій здебільшого мешканці нашого регіону. «Це допомога від свідомого бізнесу – потужних помічників, які постійно підтримують військо. За таку позицію – повага і величезна вдячність! Разом ми нездоланні!», – сказав голова Дніпропетровська ОВА Сергій Лисак.

Латвія вже надала Україні лише військової допомоги розміром у понад 1% свого ВВП, включно з передачею усіх наявних переносних зенітно-ракетних комплексів «Стінгер», і готується завершити передачу усіх своїх вертольотів, – повідомив прем'єр-міністр Латвії Кріш'яніс Каріньш.

Вдячність за порятунок... Херсон, 7 червня 2023 р.

«Хоч іскру кожен. Іскру – кожен. Всі разом – буде Україна»

Наталка НІКУЛІНА

6 червня сотні українських і польських активістів зібрались на акцію протесту під посольством рф у Варшаві. Протестувальники «підтоплювали» посольство країни-агресора, щоб привернути увагу до катастрофи, яку цього дня вчинила країна-терорист на Каховській ГЕС. Активісти закликали допустити місію МАГАТЕ на Запорізьку АЕС, щоб не допустити ядерної катастрофи та прийняти Україну в НАТО, бо лише так можна зупинити росію та досягнути миру.

Небайдужі українці та поляки у Варшаві, Кракові, Гданську й інших містах Польщі зібрали ліки, перев'язувальні матеріали, консерви, молоко та дитяче харчування, одяг, рушники, подушки, спальні мішки, ковдри, солодощі для дітей, а також 10 цистерн, 10 мотопомп та протипаводковий модуль з 2 човнами та передали це бусами на південь України для рятувальників і постраждалих від підриву росіянами ГЕС.

Dziękuję bardzo, Polsko!

В Умані діти міняли черешні на воду. Зібрали 71 пляшку з водою та 1090 гривень і передали їх постраждалим з Херсонщини.

У Дніпрі молодь та департамент екологічної політики влаштували суботник у прибережній зоні. Все зібране сміття із пластику Дніпровський департамент передав до станції сортування та переробки «UNDERGROUND», яка виготовляє різні вироби із пластику: від прикрас до сумок.

У Києві стався сумний епізод із 13-річним Тимофієм, який перевозив свій велосипед зі спущеними колесами. Водійка і пасажирки були проти велосипеда в напівпорожньому тролейбусі. Хлопець, ознайомившись із правилами перевезень, відстоював свої права. Протягом десяти хвилин пасажирки транспорту обговорювали ситуацію та спосіб перевезення велосипеда, поки один із пасажирів не зазначив, що він спішить і спробував виштовхнути Тимофія з тролейбусу. Директор Департаменту транспортної інфраструктури Руслан Кандибор, заявив, що в цій ситуації вину несе водійка тролейбуса, і з нею проведено роз'яснювальну роботу. Інцидент швидко поширився соцмережами – Тимофія знайшли працівники велокомпанії і подарували йому новий велосипед.

Ця історія може послужити важливим уроком для всіх, нагадуючи старшим про необхідність поважати молодших, а малим – пам'ятати про свої права.

У Києві відкрили мурал, присвячений наймолодшому Герою України – «Запорізькому меснику» 19-річному хлопцю (нині йому – 20-ть) Роману Голомбі, який з ПЗРК «Ігла» збив 7 ворожих літаків та російську ракету під час боїв у Запорізькій області.

Відкопали з того світу. Після влучання в окоп Захисника засипало землю, а його побратими не розгубилися і миттєво почали розкопувати землю, чим і врятували товариша.

«Все нормально, Сір'юга. Головне, що живий. Тепер твоє поганяло буде Кріт», – сказав військовий, який за примітив, як бійця накрило землею, і першим кинувся на допомогу.

Ще 6 нових шкільних автобусів

Третя партія автобусів вирушила до ліцеїв та гімназій регіону, які підвозитимуть дітей у Новопокровській, Новописьській і Першотравневській громадах.

«Вручили освітнім закладам вже 26 нових машин, які придбали цьогоріч державним та місцевим коштом. Транспорт готовий стати до роботи в новому навчальному сезоні. Всупереч війні, наші хлопці та дівчата мають здобувати знання. І діставатися на уроки з комфортом», – зазначив начальник Дніпропетровської ОВА Сергій Лисак.

Директорка ліцею Першотравневської громади пані Інна розповіла, що навчальний рік її учні розпочнуть у змішаному форматі. Каже, потреба у шкільному транспорті є.

«Підвозимо дітей по нашому селу. Це десь 60 школярів. Курсує два рейси. Плюс доправляємо учнів до філій. Новий автобус дуже доречний. Це безпека наших дітей і спокій батьків. Щиро вдячні», – сказала пані Інна.

Голова Новопокровської громади Людмила Муркович розповіла, що більш ніж півтисячі школярів підвозять із понад 30 населених пунктів. Нині курсують 4 автобуси. Вони загалом за один рейс долають понад 200 км. До найвіддаленішого села – 38 км. Тож транспорт потрібен.

«Ми навіть і не думали, що у цей тяжкий час може бути така хороша подія, що отримаємо три новенькі шкільні автобуси. Вони вирушать по різних дорогах, але прийдуть до найкращих дітей», – наголосила Людмила Муркович.

Поповнювати шкільний автопарк допомагають їй міжнародні партнери. Вони подарували регіону майже два десятки автобусів. Ще 11 мають приїхати від Данії.

Гаджети для освітян

Вчителі, педагоги, вихователі вказують нашим дітям шлях у майбутнє. Тому прагнемо, аби під рукою у них завжди було все необхідне.

Сьогодні передали для них понад 5,5 тисяч ноутбуків. Техніка стане в нагоді у підготовці до вересневої зустрічі з учнями. З нею працюватимуть й надалі. Проводитимуть офлайн та онлайн заняття.

Такої допомозі посприяла перша леді Олена Зеленська. Загалом за минулий навчальний рік заклади регіону отримали понад 14 тисяч гаджетів.

Обговорили з освітянами й нагальне. Підготовку укриттів і потребу у шкільних автобусах. Працюють всі, аби діти Дніпропетровщини вже за декілька місяців могли сісти за парти. А ще – зустрітися з однокласниками та одногрупниками, з якими розлучила війна.

Із телеграм-канала (<https://t.me/dnipropetrovskaODA>) голови Дніпропетровської ОВА Сергія ЛИСАКА

Комікс «Хроніки безбар'єрності»

Комікс, який нещодавно презентували у Дніпропетровській ОВА створений у стилі аніме. Складатиметься із шести випусків, кожен з яких присвячений одному із основних видів бар'єрів: суспільному, інформаційному, економічному, цифровому, освітньому. Будуть і спецвипуски про ментальне здоров'я.

«Рівні можливості, повага, відкритість, толерантність, інклюзив-

ність і простота – це все про безбар'єрність. Аби її популяризувати й створили комікс», – наголосила заступник начальника Дніпропетровської ОВА Надія Задорожна.

На презентацію запросили найменших мешканців області. Вони оцінили комікс. А ще діти протестували настільну гру «Безбар'єрність», яку також випустила ОВА. Є фішки, картки, кубик, який

потрібно кидати учасникам. Гра допомагає ознайомитися з видами бар'єрів. Радить, як їх подолати.

Скачати електронні версії гри та коміксу можна за QR-кодом. Планують залучити благодійні організації, аби вони допомогли надрукувати тираж. Гру і комікс хочуть розповсюдити у закладах освіти, ЦНАПах, дитячих кімнатах, бібліотеках.

За ініціативи першої леді Олени Зеленської в Україні діє Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору.

Програма «Оздоровлення»

Майже 11,5 тис юних мешканців Дніпропетровщини отримали можливість відпочити в Карпатах. Кошти на це виділили за проектом «Оздоровлення».

«Мова про хлопців та дівчат з малозабезпечених чи багатодітних сімей, з інвалідністю. За програмою, понад 14 тисяч гривень зараховують їхнім батькам. Це дозволяє

відвідати дитячі табори в Карпатах. Використати на інші цілі не вдасться», – зазначила начальниця відділу департаменту соціального захисту населення ОВА Ірина Криворучко.

Про можливість отримати кошти батьків сповістить працівник органу соцзахисту. Далі потрібно звернутись до Приватбанку та взяти

спеціальну картку. Самостійно обрати заклад з Держреєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей. Забронювати там місце і розрахуватися.

Перевірити, чи є ви у списках на таку виплату, можна на сайті Мінсоцполітики. У розділі «Допомога ввести реєстраційний номер облікової картки платника податків».

Якщо себе не знайдете – звертайтеся до органів соцзахисту за місцем реєстрації і уточнюйте, чи маєте право на допомогу.

Нещодавно 166 дітей відпочили та оздоровилися у гірському таборі у м. Хирові, що на Львівщині.

Відпочинок в Угорщині

40 хлопців і дівчат з Дніпропетровщини відправилися до угорського м. Мішкольд. Це діти військових, з багатодітних родин та переселенці.

«Дітвора отримає емоції, які запам'ятаються на все життя. Дякую очільнику Закарпатської ОВА Віктору Микиті, який допоміг організувати поїздку. Хоч ненадовго повертаємо малим безтурботне дитинство, необтяжене війною», – зазначив начальник Дніпропетровської ОВА Сергій Лисак.

Хлопці та дівчата відпочиватимуть там, де вже побувала попередня група юних туристів з області. Кожен день вони мали насичену програму. Ходили в аквапарки, їли місцеве морозиво та відвідували історичні місця.

Ще чотири десятки дітей з Дніпропетровської області нині мандрують в Австрії.

Туристична подорож до Італії

Екскурсії, веселі розваги, нові знайомства, і все це – на березі теплого Адріатичного моря. У захоплюючу подорож до Італії відправились понад 40 сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони – з найбільш постраждалих громад Нікопольського і Криворізького районів.

«Найголовніше – дати малечі відчуття безпеки, спокою та яскравого дитинства. Вдячна представництву Апостольської нунціатури в Україні

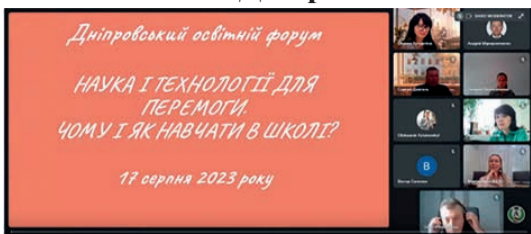
та благодійникам з організації «Карітас Італія» за запрошення наших юних мешканців області. Сподіваюсь, італійська краса відволіче від недитячих переживань, впевнена, вони повернуться із купою вражень», – зазначила начальниця служби у справах дітей Дніпропетровської ОВА Олена Гуржій.

Юним мандрівникам від 7 до 18 років. Вони відпочиватимуть понад два тижні. У поїздки дітей супроводжують батьки-вихователі.

Пресцентр Дніпропетровської обласної військової адміністрації

17 серпня Дніпровська академія неперервної освіти спільно з Дніпровським національним університетом ім. О. Гончара, НТУ «Дніпровська політехніка», Українським державним університетом науки і технологій та центром компетенцій Федерації організацій роботодавців Дніпропетровщини провели ОСВІТНІЙ ФОРУМ

«Наука і технології для Перемоги: як і чому навчати в школі»

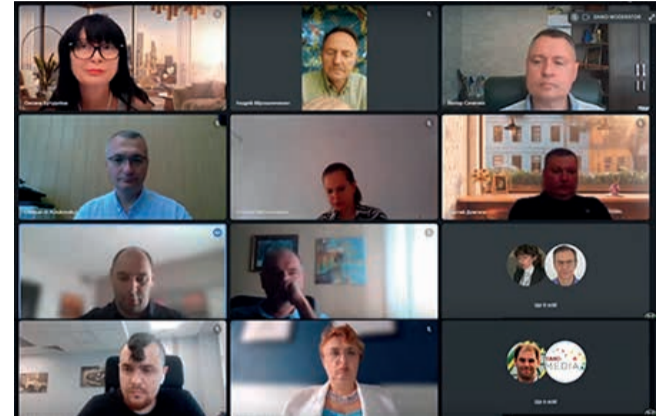
Модерували захід Оксана Бутурліна, завідувач кафедри управління інформаційно-освітніми проектами Академії та Ірина Коляда, доцент кафедри.

Першу частину «Технології для Перемоги: чому навчати в школі» розпочав Віктор Сиченко, професор, ректор Дніпровської академії неперервної освіти доповіддю «Учитель: вперед і вгору. Мегатренди освіти дорослих». Він розповів про важливість курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації, інклюзивної, професійної та післядипломної освіти, психологічного спрямування, медіаосвіти, тематичні курси «Розвиток ключових вмінь XXI ст.» тощо. На особливу увагу заслуговують заходи Академії, спрямовані на підготовку фахівців згідно з Концепцією «Нова українська школа» – підтримка педагогів області, які будуть працювати в пілотних 7-х класах НУШ.

Далі з доповідями виступили керівники та експерти центрів професійного розвитку, керівники та педагогічні працівники закладів освіти: Дмитро Киселевський, депутат Верховної Ради України, заступник голови комітету з питань економічного розвитку, член наглядової ради ДАНО; Олександр Азюковський,

професор, ректор НТУ «Дніпровська Політехніка»; Максим Наход, Software Architect в компанії «Сайткор Україна»; Сергій Оковитий, професор, ректор ДНУ ім. О. Гончара, голова ради ректорів області; Костянтин Сухий, професор, ректор Українського державного університету науки і технологій; Сергій Коваленко, провідний науковий співробітник НДІ хімії та геології ДНУ, доктор фармацевтичних наук, професор; Андрій Дреус, професор, завідувач кафедри аерогідромеханіки та енергомасопереносу механіко-математичного факультету ДНУ; Любов Найдюнова, доктор психологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

До другої частини «Педагогічний батл «Штучний інтелект і Со: заборонити не можна використовувати» долучилися: Тетяна Лисоколенко, доцент кафедри філософії ДАНО, тимчасовий дослідник в Університеті Карлсруе, Німеччина; Ігор Завадський, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор фізико-математичних наук, доцент; Андрій Мірошніченко, доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами ДАНО; Володимир Дуднік,

завідувач навчально-методичної лабораторії інформаційних технологій та дистанційного навчання ДАНО; Оксана Артєм'єва, автор програми міжгалузевого інтегрованого курсу «STEM» для 5-6 класів; Ірина Коляда та Сергій Довгаль, доценти кафедри управління інформаційно-освітніми проектами ДАНО; Катерина Рижій, старший викладач кафедри управління інформаційно-освітніми проектами ДАНО.

Відеозапис форуму – за посиланням: <https://youtube.com/live/ruSYFTIIBZY?feature=share>.

Наш кор.

Вітаємо стипендіатів конкурсу ім. Т.Г. Шевченка!

14 червня в Національному музеї Тараса Шевченка (м. Київ) відбулась урочиста церемонія нагородження переможців XIII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Стипендіатами від Дніпропетровської області цього року стали 4 здобувачі освіти:

- Матвій Хамурарь, учень 5 класу Новомосковської гімназії № 14;
- Олег Колмогорцев, учень 8 класу Нікопольського ліцею № 15;
- Карина Варакута, учениця 10 класу Опорного ліцею № 1 імені М.М. Коцюбинського Васильківської селищної ради;
- Олексій Юхно, студент Нікопольського фахового педагогічного коледжу.

Обдаровану молодь привітали Ольга Будник, радниця-уповноважена Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту; Андрій Сташків, заступник міністра освіти і науки України; Тарас Кремін, уповноважений із захисту державної мови, заступник голови оргкомітету конкурсу; Євген Нищук,

голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка; Дмитро Дроздовський, науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка Національної академії наук України, голова журі конкурсу.

Вітання переможцям нині лунають з усіх куточків України. Долучаються до них і освітяни Дніпропетровщини, а безпосередні учасники заходу діляться враженнями: «Перемога кожного українця, маленького чи великого, у спорті чи мистецтві, на полі бою чи

у лікарняній палаті – маленькі краплинки, які зливаються в одну могутню і нескорену ріку, під назвою український народ. У творах Шевченка наші учні відчувають той незламний дух, який спалахнув із новою силою на українських землях. Наше рідне місто обстрілюють щодня, знаємо, що й у столиці неспокійно. Але бажання бути поряд із тими, хто сміливий і талановитий водночас, а також отримати нагороду з рук відомих людей, перемогло. І це було правильне рішення. Теплий прийом, відомі всьому світові обличчя, найталановитіші діти України і багато позитиву та оптимізму чекали нас під час церемонії нагородження, а подарунки та пам'ятні сувеніри стали приємною несподіванкою. Емоції, пережиті цього дня, наповнили серце ще більшою вірою у Перемогу. Наші діти неймовірні! Під обстрілами вони навчаються, творять, волонтерять

і на рівні з дорослими наближають найбажаніший день для всіх українців, який обов'язково настане. Дякуємо організаторам свята і всім причетним за цей чудовий і незабутній день!».

Кафедра соціально-гуманітарної освіти Дніпровської академії неперервної освіти висловлює щирі подяку здобувачам освіти, вчителям, адміністраціям за щорічну увагу до конкурсу та якісну підготовку учасників. Щороку ви дивуете роботами, успіхами, перемогами, не втомлюєтесь демонструвати найкращі результати, плекати рідне слово, дослухатись до заповідей Кобзаря, шанувати історію заради майбуття, примножувати культурні здобутки нації. Велика Перемога складається з маленьких перемог, успіхів у кожній галузі, а, отже, разом подолаємо все! Слава Україні!

Олена ФЕДНА,
доцент
кафедри соціально-гуманітарної освіти
Академії

Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти Дніпропетровщини на 2023-2024 н. р.

Діяльність закладів дошкільної освіти України у 2023-2024 н. р. продовжується в умовах воєнного стану. Основними нормативними документами, які визначають особливості організації освітнього процесу, життєдіяльності здобувачів дошкільної освіти та професійної діяльності педагогів є: Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Санітарний регламент ДНЗ.

Пріоритетні напрями діяльності ЗДО у 2023-2024 н. р.:

1. Організація та підтримка безпечного освітнього простору.
2. Організації освітнього процесу в різних форматах і подолання освітніх втрат.
3. Педагогічна взаємодія з дітьми, зокрема – з особливими освітніми потребами.
4. Партнерство у співпраці з батьками або законними представниками дітей.
5. Організаційно-методична підтримка керівників і педагогів ЗДО.
6. Організація в нових умовах атестації педагогічних працівників.
7. Організація харчування в ЗДО.

Одне із основних завдань, яке стоїть перед дошкільною педагогічною спільнотою в новому навчальному році – організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з максимальною користю для дітей, одночасно забезпечуючи всіх його учасників. Щоб дошкільники мали змогу отримати якісну системну освіту, в наступному навчальному році залишаються основні питання:

Організація та підтримка безпечного освітнього простору

Питання безпеки – найбільш актуальне в період воєнного стану. Освітній простір ЗДО потрібно організувати з дотриманням максимальної безпеки всіх учасників освітнього процесу.

При моделюванні безпечного освітнього простору необхідно продумати його структуру, мобільність, доступність, безбар'єрність, змістовність.

Безпечне освітнє середовище дає наявність безпечних умов виховання та праці; комфортну міжособистісну взаємодію, сприяючи емоційному благополуччю дітей, педагогів та батьків; відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання; дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Для запобігання травматизму серед учасників освітнього процесу систематично в ЗДО необхідно проводити: • інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо дотримання алгоритму дій у разі виникнення пожеж, інших надзвичайних ситуацій, виконання заходів щодо

запобігання їх виникненню; • інструктажі з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, охорони здоров'я, радіаційної безпеки, цивільного захисту, безпеки дорожнього руху, безпеки в побуті тощо.

У період воєнного стану залишається актуальним питання надання педагогом психологічної допомоги дітям, які переживають вплив кризових подій, навчання їх технікам зняття психічного напруження. Діти не мають великого життєвого досвіду або фізичної та емоційної зрілості, як дорослі, і вони реагують на стресові переживання та розуміють їх по-іншому. Тому і психологічна допомога має відповідати їхнім потребам. Педагогічної та психологічної підтримки потребують діти з родин військовослужбовців і тимчасово переміщених.

Особливо такої підтримки потребують діти старшого дошкільного віку. Під час ранкових зустрічей варто надавати дітям можливість поділитися важливою для них інформацією, визначити їхній психологічний стан і скерувати дії дорослих на його стабілізацію.

Рекомендації з цього питання, які розробили фахівці ЮНІСЕФ, громадської спілки «Освіторія», громадської організації «Смарт освіта», розміщено на сайті МОН України.

Окремі питання організації безпечного освітнього простору визначено в листі МОН від 31.05.2023 № 4/1798-23 «Рекомендації щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану», листі МОН від 20.06.2023 № 1/8820 «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів» та презентовано під час Всеукраїнського тижня безпеки, а також в інтерактивному Кейсі безпеки.

Особливо варто звернути увагу на облаштування групових кімнат для закладів, які будуть працювати в очному або ж у змішаному форматі. Приміщення варто максимально вивільнити від відкритих полиць, стендів тощо. Варто пам'ятати: ніщо не повинно перешкоджати руху під час евакуації дітей. Таким чином, шафи, полицьки, мобільні полицьки та органайзери, безкаркасні меблі варто розташувати, згрупувати у приміщенні так, щоб вони не перешкоджали руху дітей між рядами. Заздалегідь необхідно згорнути та прибрати килимки, щоб уникнути спотикання, падіння під час евакуації. Варто додатково оглянути коридори на предмет розташування там кімнатних рослин та інших об'єктів, що можуть стати перешкодою при евакуації. Слід максимально звільнити коридори та просторові осередки (рекреації) від речей, що заважатимуть екстреній евакуації та стануть джерелом травмування.

Також однією з передумов безпечного освітнього середовища є наявність чітких процедур реагування/поведінки, знання цих процедур усіма працівниками закладу та постійне відпрацювання правил з вихованцями.

Першочергово це мають бути: шляхи для евакуації (зокрема до найближчого укриття, якщо таке не обладнане в закладі) та протоколи безпеки для дітей різного віку щодо правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, перебування у сховищі, укритті.

Сучасна дитина є об'єктом впливу засобів масової інформації, що створює проблему інформаційної безпеки особистості в умовах глобальної інформатизації суспільства, тому для організації безпечного освітнього простору в закладі дошкільної освіти важливим є інформаційний компонент.

У 2023-2024 н. р. актуальним залишається питання організації та обладнання укриттів у ЗДО як компонента безпечного освітнього простору.

Нагадуємо, що Концепцією безпеки закладів освіти визначено підходи до організації рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та педагогічної діяльності. Основні вимоги до облаштування укриття визначено в рекомендаціях ДСНС. Детальний опис організації безпечного простору в ЗДО представлено в листі МОН від 22.06.2023 № 1/8820-23, для керівників розроблено Пам'ятку щодо організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Важливо, щоб укриття в ЗДО були максимально комфортними для дітей дошкільного віку і нагадували звичні для дошкільників групові кімнати. Під час облаштування приміщень слід керуватися принципом «не нашкодь»: не обирати іграшок, які можуть видавати сигнали, схожі на звуки сирени чи плачу; не прикрашати повітряними кульками, які можуть лопнути зі звуком, схожим на вибух. Краще обрати м'які модулі, які під час ігор не видаватимуть зайвого шуму. Також варто не кричати й не створювати шумових ефектів: не грюкати дверима, не ляскати долонею по столу, не використовувати обладнання, яке видає різкі сигнали (дзвінок, бубон тощо).

Рекомендуємо ресурсну підтримку, яка допоможе організувати безпечний освітній простір: «Вимоги

та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття в закладі освіти», яку розробила Державна служба з надзвичайних ситуацій. Дії керівника ЗДО представлено у посібнику «План реагування на надзвичайні ситуації вихователя закладу дошкільної освіти», який рекомендує МОН для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні; у брошурі «Пам'ятка керівника закладу дошкільної освіти щодо організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності». Зверніть увагу на лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»; навчально-методичний посібник «Пісочна терапія як ключ до внутрішнього світу дитини дошкільного віку»; збірку розробок програм інтерактивних занять для освітян «Навчаємося викладання «Культури добросусідства» дітям і дорослим» (<http://surl.li/jfpol>), навчально-методичний посібник «Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування» (<http://surl.li/eahhh>); навчальний посібник «Кодекс безпечного освітнього середовища» (<http://surl.li/ooqf>); мультфільми від Графічного батальйону; посібники: «Діти і війна: навчання технік зцілення», «Посібник для доброго самопочуття: зменшити стрес, наповнитися і розвинути внутрішню стійкість», «Поради з надання першої психологічної допомоги людям, які пережили кризову подію», робочий зошит для дітей «Екіпаж КП дає раду своїм переживанням», навчально-методичний посібник «Медіаграмотність педагогів як необхідна складова успішного функціонування закладу дошкільної освіти». Варто враховувати у роботі «Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях»; вимоги ДСНС; матеріали ЮНІСЕФ; збірник тез «Взаємодія спеціалістів закладів дошкільної освіти у збереженні та зміцненні фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини»: як контролювати вплив новин

Продовження. Початок на стор. 4 і соціальних ЗМІ на себе, як пережити війну і не втратити здоровий глузд; «Дитинство у цифровому суспільстві: поради з техніки безпеки»; «Супровід дитини в умовах вимушеного переселення. Прийоми та методи первинної й короткотривалої психолого-педагогічної допомоги»; «Педагогічні аспекти супроводу дітей у бомбосховищах та укриттях»; «Діти зі складною поведінкою в закладі освіти. Вчимося їх розуміти».

Звертаємо увагу, що сучасна безпекова ситуація передбачає можливість здобуття дошкільної освіти за альтернативними формами. Це можна здійснювати за допомогою дистанційних форм організації освітнього процесу в групах короткотривалого перебування, організувавши сімейне, індивідуальне виховання та розвиток дитини, педагогічний патронаж, мобільний дитячий садок, за допомогою веб-сайтів тощо.

Організація освітнього процесу в різних форматах і подолання освітніх втрат

Нормативною основою організації освітнього процесу в ЗДО у 2023-2024 н. р. є Базовий компонент дошкільної освіти (далі – Стандарт), «Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти». Освітній процес необхідно будувати за принципами опосередкованого навчання, діяльнісного підходу, партнерської взаємодії дитини та дорослого. Освітню діяльність планувати відповідно до наказу МОН «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності».

Особливу увагу зверніть на набуття кожною дитиною ключових компетентностей відповідно до освітніх напрямів, визначених інваріантним складником Державного стандарту. Освітній процес містить у собі розвиток, виховання, навчання дітей і відбувається відповідно до освітньої програми.

Педагоги мають право обирати програми, рекомендовані Міністерством освіти і науки України (лист МОН від 14.08.2023 № 1/12038-23 – <https://goo.gl/17Ymal>), згідно з «Переліком навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023-2024 навчальному році». Вибір освітніх програм (комплексних і парціальних) здійснюється педагогічними колективами з огляду на запити батьків, власні можливості та результати попередньої роботи. Нагадуємо, що в одному ЗДО можна одночасно використовувати кілька комплексних і парціальних програм з певних напрямів освітньої роботи. Звертаємо увагу, що презентації комплексних освітніх програм розвитку, навчання і виховання, затверджених МОН

і рекомендованих для використання в ЗДО, проведено в межах Всеукраїнського педагогічного марафону «Віночок освітніх програм українського дошкільця». Огляд парціальних програм представлено на сайті ДУ «Український інститут розвитку освіти» в межах Всеукраїнського онлайн-марафону «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах» та в навчально-методичному посібнику «Парціальні програми дошкільної освіти: реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти».

Звертаємо увагу на те, що педагогічна рада закладу на початку нового навчального року схвалює рішення про обрання та використання освітньої програми (програм) закладом з переліку рекомендованих МОН. Якщо ЗДО розробляв самостійно освітню програму – керівник обов'язково затверджує її, і узгоджує з освітньою програмою, календарні плани вихователів.

Також заклад дошкільної освіти відповідно до БКДО створює умови для реалізації варіативного складника, щодо впровадження додаткових організаційних форм освітнього процесу: гуртки, студії, секції (за згодою батьків та з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів дошкільної освіти). Зміст гурткової роботи визначають авторськими програмами, які складають керівники гуртків на основі власної педагогічної діяльності, вивчення досвіду інноваційної діяльності, обов'язково узгоджують із затвердженою МОН освітньою програмою, за якою працює заклад, і відображають у плані роботи закладу на рік.

Вихователі та педагоги дошкільних закладів визначені як фасилітатори розвитку дитячої особистості. Тобто педагогам доцільно цікавитися інтересами дітей, розпитувати їх щодо уподобань, захоплень, щоби бути в курсі кола зацікавленості своєї групи, враховувати отримані дані під час планування та реалізації освітнього процесу.

При організації освітнього процесу в очній формі або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу, що здійснюється в будівлі, приміщенні закладу освіти, у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення. Учасники освітнього процесу повинні організовано прослідувати до споруд цивільного захисту і перебувати в них до скасування тривоги, за можливості продовжуючи освітній процес в укритті, а після відбою тривоги – повернутися до приміщення закладу освіти, організувавши освітній процес із урахуванням необхідного корегування.

При виборі форми планування в ЗДО слід врахувати передбачену законодавством та окреслену установчими документами закладу фінансову, академічну, кадрову та організаційну автономію.

Освітню взаємодію з дітьми варто організувати з урахуванням надолуження освітніх втрат.

РЕКОМЕНДУЄМО:

- спланувати комплекс заходів на підтримку дітей дошкільного віку, які мають освітні втрати через обставини, викликані дією правового режиму воєнного стану, для їхньої інтеграції та адаптації до освітнього процесу в ЗДО відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (2021);

- організувати та надавати психологічну допомогу учасникам освітнього процесу;

- звернути увагу на програми підтримки педагогів ЗДО та розвиток їхньої професійної кваліфікації у розробленні стратегії надолуження знань.

Зазначимо, що для збереження цілісності освітнього процесу в умовах можливої небезпеки, варто планувати освітні взаємодії з дітьми так, щоб у разі необхідності переміщення до укриття можна було б продовжити розпочату діяльність. Освітній процес має бути мобільним, орієнтованим на сьогоденну ситуацію, враховувати фізичний і психологічний стан дітей і педагогів. Доцільними будуть ігрові форми взаємодії за всіма освітніми напрямками Стандарту. Це дозволить дітям без стресу відновити освітню діяльність, перебуваючи в укритті.

Повномасштабне вторгнення з боку росії засвідчило, що саме сьогодні національно-патріотичне виховання має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками.

Ознайомлюючи дітей з прапором, гербом, потрібно використовувати як друковані наочні зразки, так і виготовлені разом із дітьми за допомогою різних технік зображувальної діяльності та дитячого дизайну. Змінювати експозиції символів у групі доречно не рідше двох разів на місяць, залежно від теми дня, тижня, пори року тощо. Роботи, що вже були експонатами національно-патріотичного осередку, доречно використовувати повторно – на виставках у коридорах, для оформлення стіннівок, плакатів, колажів для виховних заходів, до визначних дат, подій, свят. У подальшому такі роботи можна передати через волонтерські організації Заручникам України.

Одним із основних завдань національно-патріотичного виховання є виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю. Актуальною залишається систематична організація різного роду спостережень у природі під час прогулянок – фенологічних, синоптичних, астрономічних, зоологічних тощо. Вихователь має звертати увагу дітей на красу та

неповторність рідної української природи. В період воєнного стану безпекова ситуація не дає можливості проводити екскурсії та мандрівки поза межами закладу. Необхідною є організація на ділянках ЗДО не лише городів і квітників, а й куточків рослин рідного краю. Педагогам треба самим знати ці рослини та ознайомлювати з ними дітей, збагачуючи активний і пасивний словники українськими назвами – як народними, так і науковими.

Враховуючи вікові особливості дошкільників, одним із дієвих та ефективних засобів для формування громадянської самосвідомості є музичне виховання. Звертаємо увагу на необхідності ретельного добору українського дитячого музичного репертуару для організації занять, ігор, свят і розваг. Сучасну та традиційну українську музику, пісні слід широко використовувати не лише під час заходів народознавчої тематики, а й під час новорічних свят, випускних ранків і протягом дня. Категорично заборонено використовувати контент російського походження. Рекомендуємо добирати музичні твори із сучасних фахових джерел, як-от: «Музичний керівник» (електронний журнал Цифрового видавництва «Експертус»), «Дошкільне виховання», «Палітра педагога», «Джміль» та інші періодичні видання, посібники, збірки, хрестоматії. Пісенний матеріал слід транспонувати відповідно до вікових особливостей та індивідуальних можливостей дітей, орієнтуючись на український музичний дитячий контент.

Особливої уваги в період воєнного стану набуває питання організації та проведення в ЗДО свят і масових заходів. В умовах загрози обстрілів запрошувати батьків на такі заходи недоречно, адже в ситуації можливої повітряної тривоги всі присутні мають перейти до найближчого укриття. Тобто батьки, діти й педагоги мають перейти в укриття ЗДО, проте укриття розраховано виключно на кількість дітей і персоналу закладу, тому не може вмістити всіх. Запрошуючи батьків, керівництво закладу бере на себе відповідальність за їхню безпеку.

Нагадуємо, що свята та розваги в ЗДО потрібно організувати для дітей із дотриманням методики проведення. Вони не є «концертами для батьків». Звітування батькам фото та відео про перебіг заходів не входить до посадових обов'язків педагогів, вони можуть це робити виключно за своїм бажанням.

Нагадуємо, що розміщувати фотографії та відеоматеріали за участю дітей на сайті ЗДО, у загальних групах і соціальних мережах можна виключно з письмового дозволу батьків.

Педагоги і батьки повинні продовжувати роботу по зміцненню національної ідентичності дітей як основи, що виховує справжній

Далі – на стор. 6

Продовження. Початок на стор. 4
патріотизм; сприяє формуванню у дітей позитивного образу своєї країни, утверджує активні позиції громадянина своєї країни, виховує ціннісне ставлення до своєї родини як частини свого народу, його історії, традицій, культури.

Організація освітнього процесу з дітьми, родини яких через небезпеку змінили місце проживання й перебувають за кордоном, потребує ретельного опрацювання. У разі неможливості їхньої участі в дистанційному форматі освітнього процесу педагогам доречно порекомендувати батькам освітні ресурси. З цією метою Міністерство освіти і науки України спільно з партнерами розробляють та доповнюють матеріали на платформі МОНУ «Сучасне дошкілля під крилами захисту», щоб діти з допомогою батьків мали змогу навчатися, перебувати в українському освітньому полі, формувати свою патріотичну позицію і соціально-громадянську компетентність.

Ресурсна підтримка для педагогів: електронна книжка «Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу» (<https://ezavdnz.mcfu.ua/book?bid=37876>), збірники тез «Якісна дошкільна освіта Дніпропетровщини: її досягнення та проблеми», Базовий компонент дошкільної освіти: оновлені підходи до організації освітнього процесу (https://www.dano.dp.ua/attachments/article/392/Якісна_дошкільна_освіта_Дніпропетровщини_її_досягнення_та_проблеми.pdf), онлайн-марафон «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах» (https://youtube.com/playlist?list=PL7w9d-B_UG-u5_iHEcdKh2eERgHDzwP9RY&si=bpVvPgKz8P7w49IA). Організуємо освітній процес за новим змістом освітнього законодавства: структура, режим роботи, розклади занять (<https://vseosvita.ua/webinar/organizovujemo-osvitnij-proces-za-novim-zmistom-osvitnogo-zakonodavstva-struktura-rezim-roboti-rozklad-394.html>), навчально-методичний посібник «Інноваційні напрями розвитку дошкільної освіти – виклики сучасності» (https://drive.google.com/file/d/18F_FQ3eCGD4vzcOxmQAHughW8KirJjbdA/view).

Ресурсна підтримка формування соціально-громадянської компетентності:

– Національно-патріотичне виховання у ЗДО. Курс «Формування громадянської та соціальної компетентності здобувачів і здобувачок освіти: фокусуємося на освіті з прав людини»;

– Всеукраїнський вебінар з національно-патріотичного виховання «Україна – моя батьківщина»;

– «Моя країна – Україна». Презентація парціальної програми з національно-патріотичного виховання, вебінар «Національно-патріотичне виховання у ЗДО. Виклики сьогодення»;

– Офіційний курс підвищення кваліфікації «Формування громадянської та соціальної компетентності

здобувачів і здобувачок освіти: фокусуємося на освіті з прав людини».

Педагогічна взаємодія з дітьми, зокрема з дітьми з особливими освітніми потребами

Ефективність педагогічної взаємодії підсилюється додержанням педагогами алгоритмів і правил комунікації з дошкільниками. Звертаємо увагу на необхідність дотримання персоналом ЗДО у мовленні літературних норм, засобів виразності, уникати сленгу, запобігати суржику. Мова педагога – взірць для дитини. Нагадуємо, що в Законі України «Про дошкільну освіту» мовою дошкільної освіти визначена державна мова – українська. При спілкуванні з дошкільниками слід враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Популяризація української мови має бути пріоритетом, але українізація має бути лагідною. У роботі доречно використовувати методику навчання дітей української мови (автор – А. Богуш). Це сприятиме адаптації тимчасово переміщених дітей у громадах, де їх приймають, розвитку життєвих компетентностей та активного громадянства. В цьому питанні дуже важливо правильно організувати взаємодію з батьками дітей.

Організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

В умовах воєнного стану важливо забезпечити дітям з ООП продовження здобуття дошкільної освіти за місцем тимчасового перебування; максимально зберегти кадровий потенціал педагогічних працівників, які забезпечували навчання цих дітей, створити безпечне освітнє середовище та надавати якісні психолого-педагогічні послуги.

Для забезпечення права осіб з ООП на здобуття освіти в умовах воєнного стану Кабінет Міністрів України вніс низку змін до нормативно-правових актів, які регулюють організацію освітнього процесу для таких дітей. У листі МОН від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» надано роз'яснення про зазначені вище зміни, з урахуванням яких має здійснюватися організація освіти дітей з ООП у новому навчальному році.

Крім того, про нові умови організації освітнього процесу для дітей з ООП, які навчаються в інклюзивних групах, викладено у листах МОН від 22.06.2022 № 1/6894-22 «Про методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період», від 27.07.2022 №1/8504-22 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році».

Наказом МОН від 17.11.2021 № 1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього» визначено вимоги до асистента дитини та порядок його допуску до освітнього процесу.

Детально про надання послуги соціального супроводу під час інклюзивного навчання висвітлено у листі МОН від 19.08.2022 № 1/9540-22 «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти».

Під час комплектування спеціальних груп рекомендуємо враховувати категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів), ступені їх прояву та рівні підтримки особи з ООП в закладі освіти; до спеціальних груп зараховувати дітей, які потребують рівня підтримки не нижче другого.

Більш детальні роз'яснення щодо комплектування спеціальних груп надано у листі МОН від 15.08.2023 № 12132-23 «Щодо надання роз'яснень про комплектування спеціальних груп у закладах дошкільної освіти».

Партнерство у співпраці з батьками або законними представниками дітей

У разі зміни формату організації освітнього процесу батьків необхідно ознайомити з його особливостями. Це стосується дистанційної форми надання освітніх послуг: звернути увагу на вимоги Санітарного регламенту, на провідну роль батьків, скоригувати взаємодію, визначити технічні можливості родин, знайти ефективні компроміси. Варто порекомендувати батькам альтернативні засоби комунікації та ресурси: телеграм-канал «Взаємодія: щоденні кроки до спільної радості», «Підтримай дитину», платформа розвитку дошкільнят «НУМО», «ЮНІСЕФ: спільнота для батьків».

За дистанційної форми організації освітнього процесу в ЗДО не варто вимагати від батьків щоденних звітів про здобутки дитини.

Демонстрацію досягнень дитини можливо провести у форматі виставки, флешмобу і дати достатньо часу для того, щоб батьки змогли долучитися до його участі. З метою сприяння утвердженню сімейних цінностей та активного залучення сім'ї до національно-патріотичного виховання актуально організувати між батьками обмін досвідом з цього напрямку.

Звертаємо увагу на необхідності ознайомити батьків дітей старшого дошкільного віку з матеріалами Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Готовність дитини старшого дошкільного віку до систематичного навчання в школі» та інструментарієм оцінювання готовності до навчання в школі «Чарівні перетворення». Варто акцентувати увагу батьків, що інструментарій застосовують у форматі ігрової взаємодії дорослого і без жодних вимірювань інтелектуальних досягнень дитини. Висновки за результатами не формулюються, адже це може негативно вплинути на подальшу долю дитини. Отримані результати слугують орієнтиром для дорослих і дозволяють спланувати подальшу взаємодію з дітьми.

Педагогам доцільно організувати систематичну роботу з дітьми

та батьками: роз'яснювальна робота серед батьків щодо негативного впливу надмірного використання медіа на здоров'я дітей та заходи мінімізації цього впливу; роз'яснювальна робота щодо необхідності встановлення чіткого режиму дня дошкільників і обов'язкового його дотримання; підвищення загальної комп'ютерної грамотності батьків шляхом проведення регулярних бесід про тенденції розвитку сучасних комп'ютерних технологій та їх позитивні й негативні фактори; інформування батьків про способи контролю за діяльністю дітей у мережі «Інтернет» та способи уникнення комп'ютерної залежності.

У період воєнного стану ефективними та корисними можуть бути сервіси й інструменти комунікації в онлайн-режимі, використання електронних платформ (Zoom, Google Meet, Google Classroom) з метою проведення онлайн-зустрічей, конференцій, батьківських зборів. Доцільним є розміщення на сайті закладу освіти інформації та рекомендацій для батьків.

Для ресурсної підтримки батьків доречно використовувати матеріали «Всеукраїнського тижня взаємодії з батьками», розміщені на сайті МОН.

Ресурсна підтримка – вебінари: Педагогіка партнерства «Новий формат зустрічей з батьками як інструмент ефективної співпраці», «Організація системної роботи з батьками в закладі освіти», «Взаємодія з батьками в інклюзивному освітньому просторі закладів дошкільної освіти».

Ці рекомендації забезпечують максимально якісний освітній процес у закладах дошкільної освіти на 2023-2024 н. р. та сприяють розвитку дітей в усіх аспектах їхнього життя.

Організаційно-методична підтримка керівників і педагогів ЗДО

Період воєнного стану позначився на необхідності більш глибокої організаційної, методичної та ресурсної підтримки керівників і педагогів ЗДО. Адже зміни в форматах надання освітніх послуг, переформування дошкільної освіти у безпековій площині, нові рівні відповідальності вимагають від керівників і педагогів сучасних знань та умінь. Таку підтримку варто організувати відповідно до напрямів імплементації професійних стандартів «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» та «Вихователь закладу дошкільної освіти», врахувати «Методичні рекомендації впровадження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти», «Методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Професійні стандарти мають стати для педагогів ЗДО дорожньою картою професійного розвитку. Вивчивши його норми, можна

Закінчення на стор. 7

Закінчення. Початок на стор. 4 оцінити якість виконання трудових функцій, розвиненість компетентностей, намітити шляхи удосконалення професійної майстерності, спланувати підвищення кваліфікації, створити якісну внутрішню систему забезпечення якості освіти тощо.

Умовою для якісної освітньої діяльності закладу є професійний розвиток та підтримка власної професійної траєкторії кожного педагогічного працівника.

Підвищити професійний рівень педагогічного колективу можливо за умов використання сучасних технологій, побудованих на інтерактивних формах роботи, що розвивають творчі й дослідницькі навички та забезпеченні таких умов праці, які б сприяли самостійному й осмисленому навчанню, активізували і стимулювали допитливість, пізнавальні мотиви, групову самоосвіту, підтримку ініціатив і починань педагогів. Тому варто звернути увагу на поглиблення діяльності центрів професійного розвитку, яка спрямована на удосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників та організацію освітнього процесу в сучасному закладі дошкільної освіти.

Керівникам і педагогічним працівникам ЗДО, в яких освітній процес призупинено, варто використати цей час для підвищення кваліфікації, професійного саморозвитку. Оптимальним варіантом є спрямування самоосвітньої діяльності на опанування новітніх педагогічних технологій, ознайомлення з інноваціями, розроблення методичних і дидактичних продуктів. Це допоможе швидко та якісному відновленню діяльності ЗДО після простою. Рекомендуємо також заручитися підтримкою фахової періодики для керівників закладів дошкільної освіти, як-от електронний журнал «Практика управління дошкільним закладом» Цифрового видавництва «Експертус».

Актуальним для закладів є підтримка сайтів, наповнення їх новим змістом відповідно до ситуації: інформація для психолого-педагогічної підтримки батьків, добірка українського розвивального та освітнього контентів для вихованців тощо. Перспективним є оновлення роботи або створення персонального блогу педагогів, де можна продовжувати роботу над своєю методичною темою.

Звертаємо увагу, щоб усунути вплив держави-агресора (держави-окупанта), в інформаційній, освітній і культурній сферах України заборонено використовувати російські та білоруські джерела й ресурси. Рекомендуємо використати в роботі збірник тез «Ефективні кейси педагогічної майстерності в сучасному закладі дошкільної освіти», вебінари: «Формування професійно-етичної компетентності

майбутніх вихователів дошкільних закладів», «Плекаємо етичну компетентність педагога», «Реалізація професійної діяльності та розвиток цифрової компетентності педагога через обмін методичними матеріалами в цифрових бібліотеках», «Технологічний парк педагогічних ідей» та «Проектування індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку педагога». Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних працівників ЗДО і ЗЗСО за новим профстандартом.

Організація

в нових умовах атестації педагогічних працівників

Із 1 вересня набирає чинності Положення про атестацію педагогічних працівників, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 09.09.2022 № 805, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2022 р. за № 1649/38985 (далі – Положення про атестацію).

У Положенні про атестацію є суттєві зміни щодо роботи та повноважень атестаційних комісій та атестації педагогічних працівників системи дошкільної освіти.

Наказом МОН від 09.09.2022 № 805 встановлено, що:

- кваліфікаційні категорії, педагогічні звання, присвоєні до набрання чинності цим наказом, є дійсними до атестації педагогічних працівників, проведеної згідно з Положенням про атестацію;

- педагогічні працівники, яких взяли на посади до набрання чинності цим наказом, продовжують працювати у закладах освіти та мають вищу освіту за спеціальностями, що не відповідають педагогічній діяльності за посадою, вважаються такими, що мають відповідну посаду професійну кваліфікацію та атестуються на відповідність займаній посаді з присвоєнням кваліфікаційної категорії та педагогічних звань як такі, що мають відповідну освіту;

- мінімальний загальний обсяг (загальна тривалість) підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, необхідний їм для проходження атестації, становить не менше ніж 120 годин або 4 кредити ЄКТС упродовж п'яти років.

Створення та повноваження атестаційних комісій

I та II рівня

Для атестації педагогічних працівників щорічно не пізніше 20 вересня створюють атестаційні комісії. Атестаційні комісії I рівня створюють у закладах освіти, відокремлених структурних підрозділах, у яких працює 15 і більше педагогічних працівників. До їхніх повноважень належить присвоєння (підтвердження) кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогам закладу, крім керівників. Атестаційні комісії II рівня створюють в органах управління у сфері освіти сільських, селищних,

міських рад. До їхніх повноважень належать атестація керівників закладів освіти та відокремлених структурних підрозділів, встановлення їх відповідності або невідповідності займаній посаді та встановлення (підтвердження) тарифного розряду; присвоєння (підтвердження) кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогам закладів, у яких працює менше 15 педагогічних працівників; розгляд апеляцій на рішення атестаційних комісій I рівня.

Атестаційні комісії створює наказом керівник (закладу освіти, відокремленого структурного підрозділу, органу управління у сфері освіти). У наказі визначають персональний склад атестаційної комісії, призначають голову та секретаря атестаційної комісії, кількість членів якої не може бути менше, ніж п'ять осіб. До роботи цієї комісії залучають представників первинних або територіальних профспілкових організацій (до 2 осіб за згодою) із правом голосу. Головою атестаційної комісії I рівня є керівник (заступник керівника) закладу освіти, структурного підрозділу. Головою атестаційної комісії II рівня є керівник (заступник керівника) органу управління у сфері освіти.

Організація харчування в ЗДО

Організація харчування в ЗДО здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» (зі змінами) з дотриманням норм харчування, вимог санітарного законодавства, законодавства про безпечність та окремих показників якості харчових продуктів.

Засновник і директор ЗДО можуть вибрати найефективнішу модель організації харчування: поставальником харчових продуктів та/або послуг з харчування (кейтеринг або аутсорсинг), або приготування їжі власними силами закладу.

Актуальним є питання зберігання харчових продуктів і продовольчої сировини в закладах освіти при відключенні систем електропостачання (довготривалій відсутності електроенергії), спричиненій пошкодженням енергосистеми України внаслідок ракетних обстрілів.

Профілактика харчових отруєнь у ЗДО та забезпечення дітей якісним харчуванням є одним із важливих питань роботи ЗДО в умовах воєнного стану.

З метою недопущення ускладнень епідемічної ситуації в країні, пов'язаної зі споживанням харчових продуктів, які можуть бути небезпечними внаслідок порушення температурних умов їхнього зберігання, рекомендовано завчасно підготуватися до відключення електроенергії та дотримувати правил

щодо безпечного зберігання таких харчових продуктів, а саме:

- у холодильнику потрібно дотримувати температури +4°C або нижче, у морозильній камері – не вище ніж – 4°C (холодильники слід забезпечити термометрами для контролю температурного режиму зберігання);

- при відключенні електроенергії дверцята холодильника та морозильної камери необхідно тримати закритими, щоб не потрапляло тепле повітря, адже в такому випадку продукти залишаються безпечними до 4 год у холодильнику, 48 год у повній морозилці, 24 год у напівпорожній морозильній камері;

- у разі відключення електроенергії понад 4 год у холодильник необхідно помістити контейнери із замороженою водою, що допоможе утримати холод (за можливості необхідно придбати сухий або блоковий лід, який потрібно зберігати в морозильній камері для подальшого використання в холодильнику);

- харчові продукти, які швидко псуються, можна зберігати у термоконтейнері (термопакетах) з холодоелементами, а також у погребі чи підвалі в закритих ємностях;

- не потрібно пробувати на смак їжу, яку зберігали без дотримання відповідних температурних умов, щоб перевірити її якість і безпечність (якщо виникли сумніви щодо безпечності їжі, зокрема незвичний запах, колір, консистенція, текстура), її не можна споживати;

- не реалізовувати продукти, що швидко псуються, якщо вони зберігалися в холодильнику при температурі вище ніж 15°C протягом 4 год або більше (наприклад, м'ясо, птиця, риба, молоко);

- розморожені харчові продукти заморозувати повторно заборонено.

У разі встановлення недоброякісності харчових продуктів та/або готових страв, виявлення нестачі або надлишку харчового продукту та/або готової страви, складають акт бракеражу у трьох примірниках.

Наголошуємо, що при увімкненні сигналу «Повітряна тривога» необхідно діяти відповідно до алгоритму дій населення для вжиття заходів захисту.

Першочергово необхідно вимкнути всі електричні прилади, загасити печі, вимкнути світло та виконати заходи, передбачені на цей випадок Планом дій, Інструкцією ЗДО та вказівками керівництва.

Бажаємо всім успіху та натхнення!

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Академії,
кандидат педагогічних наук;

Людмила КЛІМОВА,

Ірина МАЗУР,

Наталія МІХІНА,

старші викладачі кафедри

Експериментальна та науково-дослідна робота у викладанні природничих дисциплін в умовах дистанційного навчання

Процес формування вмінь проведення хімічного процесу є невід'ємною частиною роботи вчителя у розв'язанні навчально-виховних завдань, адже він використовується не лише як метод пізнання та навчання, але до того ж є головним критерієм готовності до виконання науково-дослідної роботи. Експериментальна діяльність допомагає пробудити зацікавленість учнів у вивченні предмета та розширити їхній кругозір, через що має важливе значення на уроках природничих дисциплін. Досягнення даної мети забезпечується шляхом формування та розвитку відповідних компетентностей, які є необхідними для кожної сучасної людини.

Крім того, наразі вимушений перехід до дистанційного навчання поставив перед вчителями завдання швидкого опанування новими формами та методами навчання, адаптувати шкільний інструментарій освіти до нових умов.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та детальному аналізі застосування шкільного хімічного експерименту в умовах дистанційного навчання в загальноосвітній школі.

Відповідно до мети дослідження нами були використані такі методи дослідження, як: теоретико-методичний аналіз і синтез науково-методичної літератури; вивчення особливостей організації проведення хімічного експерименту в умовах дистанційного навчання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах освіти має бути практична направленість знань. Реалізація експериментальної частини вивчення хімії вимагає від вчителя неабиякої професійної підготовки, глибинного розуміння суті предмета, наявності технічного

забезпечення, а також творчої активності у застосуванні ефективних методів навчання.

Самій проблематиці проведення та організації експерименту під час навчальних занять присвячено багато уваги, зокрема на уроках хімії, що явно прослідковується у роботах вчених-методистів, О.І. Астахова, О.А. Грабецького, Л.О. Цветкова та інших.

Аналіз сучасної педагогічної практики та змісту професійної діяльності показує, що на уроках природничих дисциплін в закладі освіти використання навчального експерименту у природничій дисципліні доволі обмежене у своїх незначних проявах. **До головних причин можна віднести:**

- недостатній рівень професійно-педагогічних знань серед спеціалістів;
- низька мотивація та відсутність бажання молодих вчителів використовувати експеримент як головний метод у навчанні;
- невідповідність наявної матеріальної бази закладу освіти до нагальних потреб, що негативно впливає на процес формування вмінь та навичок майбутніх вчителів.

Аналізуючи останні публікації як вітчизняних, так і закордонних вчених О.Г. Ярошенко, В.В. Валюк, Д.Ю. Добротина та О.А. Журина, В.В. Загорського, Дж. Макбрайд, Т. Андерсона та Ф. Еллоуні, Деркач Т.М., Прибори Н.А., які присвячені можливостям використання віртуального хімічного експерименту на уроках, можна прийти до висновку, що використання віртуального навчання є невід'ємною складовою організації навчального процесу.

Аналіз публікацій із питань формування вмінь проведення хімічного експерименту

експерименту, вирішення практичних робіт. Експеримент, який учні проводять самостійно від початку до логічного кінця, найбільш повно розкриває та задовольняє потребу у творчості.

Дистанційне навчання – це нова організація освітнього процесу, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів навчання, так і нових інформаційних та 77 телекомунікаційних технологій, а також на принципах самостійного навчання, призначена для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я. Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну освіту, підвищувати кваліфікацію співробітників у територіально розподілених місцях. Сучасне дистанційне навчання – процес формування знань з використанням комп'ютерних технологій,

які забезпечують інтерактивний діалог, що дозволяє контролювати результати самостійної роботи учнів і змінювати режим навчання відповідно до програми та певних особливостей. Щодо гуманітарних дисциплін, то дистанційне навчання можна організувати досить ефективно, зупинившись на розробці дистанційного курсу, який у процесі може змінюватись та доповнюватись, але для природничих дисциплін ситуація є доволі складною. Відсутність обґрунтованих механізмів реалізації електронного навчання хімії пояснюється і специфікою викладання самої дисципліни.

Раніше у практичній роботі вчителів зустрічався підхід до шкільного хімічного експерименту, який можна назвати «демонстраційна робота», коли учитель демонструє досліди, а учні в зошитах оформлюють їхні результати. Бували випадки, коли одна форма експерименту

заміняла іншу, наприклад, лабораторні досліди – на демонстрації. Із запровадженням дистанційної форми навчання, даний підхід відійшов у минуле. Проте цей випадок доводить, що в шкільній практиці існує чимало недоліків, пов'язаних із організацією хімічного експерименту, які викликані відсутністю необхідного забезпечення та зміною співвідношення між змістом, завданнями демонстраційних експериментів.

Сьогодні ж програмні комп'ютерні технології широко використовуються у повсякденному житті. Тож інформаційно-комунікаційні технології є майже основою якісного освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Головним завданням для сучасного вчителя є віднайти спосіб поєднання традиційних методів навчання з інноваційними технологіями та новітніми розробками. У наш час пошук способу залишається доволі складною

Далі – на стор. 9

у шкільному навчанні дозволив виявити певні суперечності:

- між вимогами держави, які висуваються до знань вчителів, і сучасним станом організації й проведення навчального експерименту;
- між наявністю запиту на створення цілої системи підготовки фахівців і недостатністю методичної підготовки у закладі вищої освіти;
- між створенням відповідних умов формування практичного досвіду та необхідністю посиленого професійного спрямування у закладі вищої освіти.

Тож наразі значна увага приділяється застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні. І в цьому питанні великий інтерес, особливо серед вчителів природничих дисциплін, викликають віртуальні лабораторії, оскільки вони надають можливість інтегрувати експеримент у процес дистанційного навчання та зробити його менш залежним від технічного оснащення закладу освіти.

Продовження. Початок на стор. 8 ділянкою, а проблема використання інноваційних технологій у процесі навчання потребує подальшого вивчення. Різноманітність тематики останніх досліджень, безсумнівно, важлива проте вона не стосується цілеспрямованої роботи та підготовки вчителя до хімічного експерименту в умовах дистанційного навчання.

У процесі викладання хімії, я використовую онлайн-експерименти, які є доволі складним засобом демонстрації, адже відразу багато чого треба встигати, а це і знімати, коментувати, виконувати, не кажучи вже про численні спроби, віднайти відповідний ракурс у ході зйомки. Тож дана діяльність вимагає від вчителя наявності досвіду проведення онлайн-експериментів, і в цьому випадку кращою альтернативою виступає колекція готових відеофрагментів. Проведений аналіз відеоматеріалів, відеофрагментів, що знаходяться у відкритому доступі у мережі «Інтернет», дозволяють зробити певні висновки:

– більшість віртуальних лабораторій мають англійський інтерфейс, що ускладнює роботу з ними, наприклад, ChemCollective, Chemistry Lab. Першу програму можна використовувати для знайомства з хімічним посудом, приготуванням розчинів. Chemistry Lab підходить для пояснення принципів та механізму органічних реакцій;

– частина відеоекспериментів мають проблеми із якістю зображення;

– частина відеоекспериментів мають проблеми із достовірністю інформації;

– тощо.

Зважаючи на вищевикладене, поки що центральною проблемою для вчителя є витрачений час на пошук якісного контенту, якого в мережі «Інтернет» так і не вистачає. Важливо те, що результат хімічного експерименту має бути досягнутий і зрозумілий. Констатувати результат ми можемо за умови його спостереження. Якщо не вдалося наглядно продемонструвати етапи проведення експерименту, то стверджено сказати, що експеримент не вдався. Коментувати результат експерименту, не спостерігаючи за його ознаками, робить сам процес навчання недостовірним.

Особливості реалізації хімічного експерименту в умовах

дистанційного навчання

Слід зазначити, що в навчальному процесі хімічний експеримент виконує дещо іншу функцію, аніж у науковому осмисленні, пізнанні, оскільки він спрямований на чуттєво-наочне обґрунтування знань, отриманих під час проведення експерименту. Загально, за метою, яку експеримент реалізує в процесі навчання хімії, його можна класифікувати наступним чином:

1. Базовий (препаративний) експеримент – експеримент, на основі якого відбувається накопичення фактів, який безпосередньо не призводить до виникнення теорій, але учні при цьому набувають конкретних уявлень про речовини, хімічні процеси, навчаються різних хімічних операцій.

2. Фундаментальний експеримент – експеримент, який історично відіграв принципову роль у розвитку нових теоретичних поглядів у хімічній науці. Цей вид експерименту містить досліди з історичним змістом.

3. Експеримент, пов'язаний із методами його використання в хімічній науці. Це такий експеримент, який сприяє перетворенню гіпотези в теорію або підтверджує відому учням теорію, ознайомлює учнів із науковим пізнанням, наближає їх до дослідження в самій хімічній науці. Це проблемний експеримент.

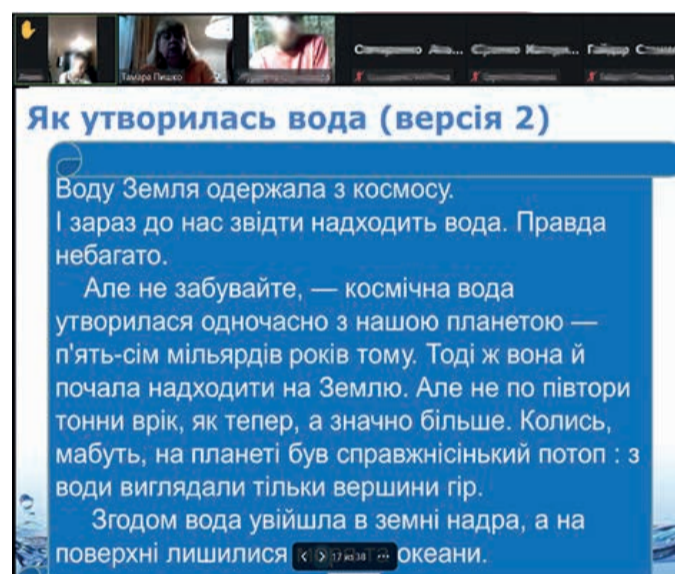
4. Хімічний експеримент як вид практики використовується для застосування теоретичних знань учнів, подальшого вдосконалення експериментальних вмінь і навичок. Цей вид експерименту містить практичні роботи, розв'язування експериментальних задач. Шкільний хімічний експеримент у класах хіміко-біологічного профілю загальноосвітньої школи поділяється на:

- а) демонстраційний;
- б) лабораторні досліди;
- в) практичні роботи;
- г) тематичні практикуми.

У своїй роботі, я, як учитель хімії, переважно використовую, демонстраційний експеримент (що відображено на слайдах нижче), однією із форм якого є демонстрація відеоматеріалу. За результатами проведення можна зробити висновки, що зацікавленість учнів сильно знижується. Тому демонстраційний експеримент, проведений на камеру, за своїм емоційним навантаженням для учнів стоїть десь на рівні тих відео, що вони дивились до того в інтернеті. Одним із варіантів виходу із даної ситуації, задля збереження уваги учнів – ретельніше обирати відеоматеріал, який краще був знятий та

озвучений професіоналами. Адже у гіршому випадку усі переваги, що має демонстраційний експеримент, практично нівелюються.

Наведемо тематику демонстраційних дослідів, для виконання яких учні працюють над завданням під час опанування хімічним експериментом як специфічним і найбільш значущим методом навчання хімії. Використання програми ZOOM та Google-презентацій сприяють кращому розумінню інформації учнями, дають можливість пов'язати її з раніше набутими знаннями, наприклад, теми «Вода». При вивченні розділу усі учасники освітнього процесу мають змогу під час заняття переглянути відеодосліди, запропоновані вчителем.

Вода міститься в рослинах

Поряд із усім відомими перевагами використання хімічного експерименту в умовах дистанційного навчання є певні недоліки, до таких можна віднести:

1. У класах природничого напрямку навчання досліди, проведені та продемонстровані за допомогою відеопрезентацій, доцільно було б підкріплювати і в наочності, бо це вдосконалює вміння та навички учнів працювати з хімічним посудом і реактивами. Тобто, освоюючи теоретичні основи, учні позбавлені можливості отримувати навички практичної лабораторної роботи.

2. Дистанційна форма навчання як основна не підходить для

вивчення предметів природничого циклу – хімії, фізики, біології, бо виконання лабораторних та практичних робіт стає можливим лише у віртуальному середовищі. На нашу думку, запропоновані способи вирішення гострої проблеми не дозволяють її вирішити, тому що жодні відео, презентація, трансляція не дають належного ефекту у розвитку практичних навичок серед учнів.

3. Окрім цього, існує проблема збереження здоров'я учнів. Ні для кого не секрет, що постійна робота за комп'ютером, особливо в умовах дистанційного навчання, шкодить здоров'ю учнів. Насамперед, це значне навантаження на очі з подальшою втомою та відсутність рухової активності тощо.

4. Відсутність у згодженого системного погляду, системи критеріїв до відеоекспериментів, бо наразі це призводить до втрачання вчителем багато часу і для підбору необхідних демонстрацій, і для пошуку практичних та лабораторних дослідів лише задля підготовки до уроку, а іноді навіть до відмови від демонстрації хімічного експерименту. Нині кожен учитель самостійно формує свою колекцію відеоекспериментів, але наявність єдиної цілісної системи значно спростила б пошук матеріалу.

5. На сьогодні доволі актуальним засобом реалізації хімічного експерименту є хімічні лабораторії. Віртуальна лабораторія у вузькому розумінні – це певний програмний комплекс, система, що містить навчальні, практичні та тестуючі матеріали, за допомогою яких і проводиться хімічний експеримент. Звісно, є різні типи складності хімічних лабораторій, починаючи від нескладних браузерних симуляцій, закінчуючи тими, які містять високий ступінь інтерактивності, але вони потребують додаткових знань не лише від учнів, а й безпосередньо від вчителів, не зважаючи на загальний рівень комп'ютерної грамотності, який у всіх різний.

Змкінчення на стор. 10

Закінчення. Початок на стор. 8

Інноваційні методи в організації та проведенні віртуальних хімічних експериментів. Використання хімічних лабораторій в умовах дистанційного навчання

Під час вивчення хімії в закладах освіти одним із найскладніших завдань для викладача є ознайомлення учнів з реальними хімічними об'єктами та перебігом процесів. Ця складність виникає через нестачу часу, зокрема, скорочення часу у навчальній програмі та відсутність необхідного обладнання у шкільних хімічних лабораторіях, а також існуючі обмеження щодо використання певних хімічних сполук. У багатьох випадках обладнання хімічного кабінету не дає можливості повноцінно провести практичну роботу, саме через нестачу відповідних хімічних комплектів. Хоч ця проблема є загальновідомою, та все ж вона тягнеться десятиліттями і погіршує стан хімічної освіти в цілому.

Виконання практичних та лабораторних робіт є важливою складовою вивчення хімії та представляє собою певну проблему в умовах дистанційного навчання. Ефективність від гарно виконаних дослідів важко недооцінити, оскільки завдяки таким роботам учні набувають спеціальні компетентності.

Виходячи з вищенаведеного, гарним вирішенням даної проблеми є використання в навчальному процесі віртуальних хімічних лабораторій (надалі – ВХЛ).

Віртуальна хімічна лабораторія – це систематизовані самостійно відзняті відеофрагменти, що відображають всі шкільні демонстраційні досліди з хімії, які пропонує для виконання програма з хімії для закладу середньої освіти.

Візуалізація – найбільш ефективний засіб навчання. Саме вона дозволяє детальніше поринути у суть різних явищ, ось чому наочні засоби активно використовують на уроках з усіх дисциплін. Моделювання і візуалізація можуть бути особливо корисні під час вивчення явищ, які змінюються в часі, сутність яких важко зрозуміти, лише дивлячись на просту картинку у шкільному підручнику. Ось чому саме лабораторні роботи та навчальні експерименти такі важливі; при належній організації вони зацікавлюють учнів та мотивують до вивчення предмета.

Встановлено, що ефективність навчання дітей зростає, оскільки хімічна лабораторія є своєрідним тренажером для відпрацювання навичок і самостійної підготовки до виконання дослідів.

Віртуальні хімічні лабораторії є досить універсальним засобом навчання хімії, саме інтегрування ВХЛ в різних формах навчання сприятиме кращому засвоєнню знань та продуктивній навчально-дослідницькій роботі.

Віртуальні хімічні лабораторії доцільно використовувати на певних етапах уроку:

1) на початку уроку для актуалізації знань;

2) на етапі засвоєння знань для кращого запам'ятовування нового матеріалу, розв'язання проблемних експериментальних завдань тощо;

3) на етапі закріплення знань, у якості тренажера для проведення практичних робіт, або у якості самостійного джерела експериментальних даних для підтвердження закономірностей перебігу вивчених процесів та явищ;

4) на етапі перевірки знань, як ресурсу для виконання експериментальних завдань з хімії.

Деякі дослідники відзначають окремі переваги використання віртуальної лабораторії в освітньому процесі, адже, на їхню думку, порівняно з реальними лабораторними роботами вони дозволяють змодельовувати процеси, протікання яких неможливо реалізувати в лабораторних умовах, безпечно працювати з небезпечними речовинами чи приладами, зекономити на придбанні дорогих реактивів і обладнанні.

Результати проведення віртуального хімічного експерименту на уроках природничих дисциплін

Проблематиці та детальному аналізу проведення хімічного експерименту на уроках хімії за допомогою інноваційних технологій приділено незначну

увагу, оскільки кожен вчитель самостійно включає знайдений матеріал до свого уроку і вже як автор використовує його з власною метою.

Виконання лабораторної чи то практичної роботи з використанням комп'ютера забирає менше часу, ніж в реальності, тому використання саме інформаційно-комп'ютерних технологій сприяє оптимізації навчальної діяльності у класах з гуманітарним напрямком навчання.

У якості прикладу наводиться структура логічної схеми уроку для 5 класу. (Більш детально зображено нижче на слайдах).

Предмет: навколишній світ

Тема уроку: «Вода – чудовий розчинник»

Обладнання: кухонна сіль, крейда, цукор, вода, спирт.

Після опрацювання ми отримали наступні результати і перспективи для подальших робіт.

Аналізуючи те, що стосувалося попередніх занять, періодів дистанційного навчання, можна помітити, що дистанційне навчання складалося майже виключно з теоретичного матеріалу і контролю знань, що і не дивно з огляду на застосування тестувань як способу перевірки.

На нашу думку, наявна незначна позитивна динаміка, яка

скоріше пов'язана із зміною режиму з традиційного на дистанційний, аніж з використанням віртуальних хімічних експериментів.

Віртуальні експерименти мають перевагу у сучасних реаліях, оскільки дозволяють налаштувати оцінювання та часові межі, що є важливим в умовах дистанційного навчання, а також наявність можливості прикріплювати фото, відео для ілюстрації хімічних процесів і закономірностей.

Безперечно, хімічні експерименти підвищують ефективність процесу навчання, проте тільки за допомогою поєднання віртуальних робіт з виконанням роботи у реальній лабораторії дозволять сформувати відповідні навички в учнів.

Висновки

Освіта в умовах військового стану є не менш важливою ніж, у мирний час, але освітній процес потрібно й надалі адаптувати таким чином, щоб в дистанційних умовах навчання не перевантажувало учнів. Питання організації та реалізації методу хімічного експерименту на уроках хімії в умовах дистанційного навчання досі залишається до кінця не розв'язаним питанням, оскільки досить важко створити систему, яка б могла повністю замінити наочний навчальний процес. Тому подальшу перспективу вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо організації та проведення віртуального хімічного експерименту в умовах дистанційного навчання, початком розробки певної системи відео-експериментів, а також в адаптації навчальних програм до вимог нашого часу.

Використання віртуальної хімічної лабораторії в умовах дистанційного навчання, як засобу формування експериментально-методичних знань і вмінь учнів, має позитивний результат та є ефективним. Дає певну можливість вчителям хімії не лише стати експериментаторами, а також сформувати систему професійних вмінь.

Однак, зважаючи на результати проведеного експерименту, можемо констатувати, що використання хімічних лабораторій не може повністю замінити традиційний процес навчання та виконання учнями дослідів в лабораторних умовах, а є гарним доповненням в умовах дистанційного навчання.

Тамара ПШКО, вчитель хімії СЗШ № 121, м. Дніпро

Леся Українка (Лариса Косач) (1871-1913)

За висловом Івана Франка, «від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої хворої дівчини».

25 лютого 1871 року в місті Новоград-Волинському (тепер Житомирської області, народилася дівчинка, якій судилося встати поряд із Кобзарем в українській і світовій літературі.

Її мати, Ольга Петрівна Драгоманова-Косач (Олена Пчілка) – журналістка, видавчиня, політична діячка. А ще – красуня, законодавиця мод (нинішньою популярністю вишиванок, знанням про розмаїття орнаментів і фасонів ми більшою мірою завдячуємо їй), королева балів і невтомна збирачка пісень, узорів, зразків ужиткової народної культури.

Працюю Ольга Петрівна вважала однією з головних життєвих засад, і діалектне «Пчілка» обрала як псевдонім, що нагадував про дбайливий невпинний труд.

Батько – високоосвічений поміщик, який дуже любив літературу та живопис. Отож, оточення, в якому вона народилася, сприяло розвитку таланту дівчинки.

Послідовна у своїй відданості українству, Ольга Петрівна зважилася на неймовірний, як на ті часи, педагогічний експеримент. Вона не хотіла, щоб дітей русифікували в офіційних школах, тож син і доньки до певного часу вчилися вдома.

Дитячі роки Лесі минули на Волині, в селі Колодяжне, що під Ковелем. Дівчина росла веселою і жвавою. Серед ровесників виділялася здібністю і працьовитістю. А фольклор Волині вводив вразливу дівчинку в незвичайний, химерний світ української міфології з її мавками, перелесниками, русалками.

Маленька Леся так повірила в існування лісових істот, що потаємно вночі, перемагаючи страх, бігала в ліс і там шукала мавку.

Дуже любила музику, старанно вчилася грати на фортепіано.

Підступна хвороба – туберкульоз кісток – спіткала її у 6 років. Відтоді все її життя перетворилося на боротьбу. Операції, вимушеність частину життя проводити в країнах, де клімат уповільнював течію хвороби, обмеженість відповідно до стану здоров'я стали її долею.

Уже в ранньому дитинстві Леся виявила свої надзвичайні здібності (її сміливо можна назвати вундеркіндом). Вона дуже рано навчилася читати і вже у віці п'яти років написала свої перші листи до Женеви, до родини дядька Михайла Драгоманова.

Михайло Драгоманов – український публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч.

Михайло Драгоманов, якого поетеса називала своїм учителем, був, на думку радянської цензури, злісним «буржуазним» лібералом. Саме запереченню потужного впливу Драгоманова «лесезнавці» присвятили дуже багато праці.

У віці дев'яти років вона написала свій перший вірш, у 13 років вже мала надрукованими 2 поезії. Ці твори з'явилися під псевдонімом «Леся Українка», який запропонувала її мати. У 14 років Леся – автор двох надрукованих перекладів повістей Гоголя та першої своєї поеми «Русалка».

Про рівень її освіти може свідчити факт, що у 19-літньому віці написала для своїх сестер підручник «Стародавня історія східних народів».

Леся мала прекрасні здібності до мов і сама про себе говорила, що, мабуть, немає такого звука, якого вона не могла б виговорити.

Вона вільно розмовляла українською, російською, польською, болгарською, німецькою, французькою та італійською мовами, писала свої твори українською, російською, французькою та німецькою мовами, перекладала з давньогрецької, німецької, англійської, французької, італійської та польської мов.

Тяглися роки важких страждань молодої дівчини, у якої «була весна, та тільки за вікном». Пекуче боліла нога, вражена туберкульозом. Лікарі радили теплий клімат. І почалися мандрівки в теплі краї, у «добровільне вигнання».

Перша поїздка Лесі до Чорного моря викликала багато вражень, які вилилися в ліричному циклі «Подорож до моря». А далі була Болгарія з дуже дорогою для неї зустріччю з Михайлом Драгомановим, який там жив як політичний емігрант. Далі – Крим і його поетичний резонанс «Кримські спогади» та «Кримські відгуки». Пізніше – Італія, Єгипет.

Та це був час не лише невгамовної праці, крилатих злетів, надій і сподівань. Але щасливого кохання в житті Лесі не було.

Разом із юним літератором Максимом Славінським Леся перекладала поезію Генріха Гейне. У 1892 році Леся Українка присвятила Славінському вірша «Сон літньої ночі». Але парою вони так і не стали.

Молодий студент із Грузії Нестор Гамбарашвілі мешкав у родині Косачів і паралельно навчав численних нащадків вчити латину. Він приятелював

з 24-річною Лесею, а стосунки з нею були «особливо хорошими та товариськими». Він навіть привіз Лесі з Грузії кинджал на її прохання. Але одружився з іншою.

У 1897 р. в Криму Леся знайомиться з молодим марксистом із Білорусі – Сергієм Мержинським. Він також страждав від туберкульозу, тільки легень.

Між ними зав'язується дружба, він приїздить в гості до її родини.

Останні роки життя Мержинському було зовсім зле. Леся сама приїздить до Мінська і проводить останні місяці життя Мержинського біля його ліжка.

Саме там, на хвилі емоцій вона за одну ніч пише свою драматичну поему «Одержима».

У листопаді 1898 року Лариса-Леся знайомиться з 18-літнім першокурсником Климентом Квіткою. Згодом знайомство переростає в кохання. Майже через 10 років, у 1907 році, Леся і Климент офіційно оформили шлюб у церкві. Втім, попри ніжність та увагу одне до одного про пристрасне кохання між Лесею і Квіткою, судячи з усього, не йшлося.

У своїй творчості Леся Українка тяжіла до ліро-епосу: вона написала багато поем, серед яких виділяються «Давня казка», «Роберт Брюс, король шотландський», «Ізольда Білорука». Особливе місце у творчій біографії Лесі Українки посідає фольклор. Вона збирала і записувала обряди, пісні, думи у виконанні кобзарів, щоб урятувати від забуття.

Феномен таланту Лесі Українки полягав у тому, що вона одночасно плідно працювала в різних літературних жанрах.

Активно працює Леся Українка і як перекладач, її увагу привертають вершинні явища світової літератури – «Макбет» Шекспіра, «Пекло» Данте, «Каїн» Байрона. Вона перекладає також драму Г. Гауптмана «Ткачі», яка належала до забороненої в Росії літератури, вірші Надсона, Конопніцької, Ади Негрі.

З метою популяризації української літератури серед російського читача Леся Українка вибирає для перекладу твори на народні теми. Так, у видавництві «Донская речь» у Ростові-на-Дону в 1903-1905 рр. вийшли в її перекладах російською мовою шість оповідань І. Франка.

В останнє десятиліття в творчості Лесі Українки переважає драматургія.

За порівняно короткий час було написано понад двадцять драматичних творів, які відкрили нову сторінку в історії театральної культури.

Дуже прикметно, що радянська цензура пильно продовжувала справу цензури царської, забороняючи

твори письменниці. Навіть до її так званого повного видання не увійшли драма «Бояриня» та стаття «Винниченко».

З одного боку, уславлюючи у шкільних підручниках «співачку досвітніх вогнів» пролетарської революції, радянська влада одночасно всіляко переслідувала найближче оточення Лесі.

Якщо вірити радянській антології, то матір Лесі Українки «стояла на ліберально-буржуазних позиціях», а от вже її донька – на марксистських.

Видане до 150-річчя від дня народження Лесі Українки повне зібрання творів, як не дивно, уперше дасть змогу прочитати її тексти без цензурних спотворень.

В останні роки життя поетеса вимушена залишити Україну: холодний клімат не дозволяв жити в рідній стороні, і вона оселяється на півдні. Влітку жила на Кавказі – в Кутаїсі, Хоні, Телаві, де служив її чоловік Климент Квітка, а на зиму виїжджала в Єгипет. «Найгірше мені те, що я тепер і писати не завжди можу, – скаржилась у листі до Бориса Грінченка, – бо часто від виснаження голова не служить, і то так, як ще зроду у мене не було, хіба після операції». В одну з мандрівок до Єгипту в січні 1911 р. в морі, серед снігової бурі, залякло від холоду рукою вона записала:

*Хто не жив посеред бурі,
той ціни не знає силі,
той не знає, як людині
боротьба і праця милі.*

Боротьба і праця. Такий був сенс усього життя Лесі Українки, життя гідного подиву і захоплення.

1 серпня 1913 року в невеличкому грузинському містечку Сурамі відходила у вічність Леся Українка – видатна поетеса України і жінка з трагічною долею. Тіло Лесі Українки перевезли до Києва і поховали на Байковому цвинтарі.

Один із найвідоміших пам'ятників Лесі Українці стоїть у Києві.

У 2008 році його вирішили освіжити на честь Дня Незалежності: поетесі одягли сукню і традиційні прикраси.

Закінчення на стор. 12

Закінчення. Початок на стор. 11

У 2014 році клуб молодих ілюстраторів, дизайнерів і графіків Pictoric презентував проєкт «Діячі України». Це – серія зі 100 плакатів, які показали на «Книжковому Арсеналі», а потім –

ЛЕСЯ
УКРАЇНКА

в різних українських містах як пересувну виставку. Лесею Українку для нього створила художниця Поліна Дорошенко.

Поліна
Дорошенко.
Pictoric

Лесею Українку у спортивній майці Nike – частина проекту кийського художника Дмитра Кришовського «На спортивному».

У 2012 році дизайнер і поет Ілля Стронговський намалював Тараса Шевченка з мацаками Ктулху, а за цим послідувала Лесею Українку з рогами. Малюнок і нині можна

придбати у формі листівки.

Багато хто звинуватив автора в неповазі до класиків. Сам художник відповідає, що суспільство просто не готове сприймати канонічних письменників у нових образах.

На запитання, чому Лесею з рогами, художник в інтерв'ю «Радіо Свобода»

відповів: «Це ознака того, що вона самець. Роги не ростуть у самок у природі. А чому вона самець? А тому, що названа Франком єдиним мужчиною в українській літературі».

У 2015 році у Києві відкрито мурал, присвячений Лесі Українці, – на вулиці Стрілецькій, неподалік від Золотих воріт. Його створив австрійський художник Гвідо Ван Хелтен.

Ще один мурал, присвячений поетесі, з'явився у Києві в 2017 році на Великій Васильківській.

До речі... Ви ще не стежите за Лесею Українкою в Instagram?

А вона там є!

Профіль письменниці в соцмережі створили у 2016 році волонтери та активісти

з Центру вільної освіти і культури

(https://www.instagram.com/larysakosach/?utm_source=ig_embed&ig_rid=3e16132f-e248-4555-aaf6-74e6b8811fbc).

Еліна ЗАРЖИЦЬКА, член НСПУ і НСЖУ

Виховання читанням

Якщо хочете, щоб ваша дитина була розумною, читайте їй казки.
Якщо хочете, щоб дитина була ще розумнішою, читайте їй ще більше казок.

А. Ейнштейн

Сьогодні я хочу зупинитися на казці. Читання казок містить всі аспекти мовно-літературної освіти в початковій школі.

Чому саме казки важливі засіб виховання кращих якостей людини?

Освітня технологія, з якою я хочу вас ознайомити, – це спеціальна технологія – читання казок як спосіб розвитку рефлексії та критичного мислення.

Мета цієї технології – сприяти навчанню і вихованню у дітей осмисленого читання, емпатії, розумінню основ взаємин людини і природи, людей між собою.

Для цього використовують прості, але ефективні інструменти:

- виразне читання вголос;
- спеціальні завдання і запитання;
- малювання (зокрема, і словесне);
- елементи рольової гри.

Але головну увагу приділяємо тому, щоб надати дітям можливість міркувати, висловлювати власні погляди, обґрунтовувати їх та будувати власний світогляд (цінності, характер).

Методика опрацювання текстів побудована таким чином, щоб не лише удосконалювати в дитини навички слухання і переказу. А й розвивати її мислення, уяву й мовлення, співпереживання і рефлексію. Мотивацію до добрих справ щодо природи і людей. Ця методика передбачає, що діти не лише почують і сприймуть певну

інформацію, а й усвідомлять її, віднайдуть в ній особистісний сенс.

У методиці використані два основні інструменти розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку: запитання різного рівня; спеціальні стратегії розвитку критичного мислення.

Важливо! Казки та запитання до них повинні відповідати віковим особливостям дитини.

Досвід свідчить, що після таких занять діти набувають найважливіших навичок осмисленого читання, як-от:

- оцінювати вчинки героїв казки з різних позицій;
- обґрунтовувати власну думку;
- співставляти життя героїв казок зі своїм;
- висловлювати власну позицію щодо почутого/ побаченого;
- вільно формулювати ідеї та самостійні судження.

Як ілюстрацію сказаного хочу запропонувати свою казку, яка посіла друге місце на обласному конкурсі «Подаруємо казку дітям» «Пролісок та Сніжок».

Перед читанням оголошую дітям назву казки. Уявіть, що ви – мої учні. Спробуйте передбачити, про що може розповідати ця казка. Для цього ми скористаємося методом «Дерево передбачень». Стовбур нашого дерева – це тема, гілочка – обґрунтування та аргументи «Чому ви так думаєте?», а листочки – передбачення.

Після того, як діти висловлять свої думки, пропоную їм послухати казку. (Казку наведено нижче).

Після читання тексту пропоную дітям визначити:

- Які ваші передбачення справдилися?
- Що було в казці неочікуваного?
- Що було несподіваним?
- Обговоривши передбачення, з'ясуємо незрозумілі для дітей слова, проводимо словникову роботу. Після цього проводиться робота над змістом прослуханого тексту за допомогою запитань. Наприклад:
- Хто спав у купі торішнього листя?
- Чому Сніжок почав плакати?
- Як відреагувала Цибулінка на слізки Сніжка?
- Чому вона це зробила?
- Кому принесе Сніжок користь?
- Чи сподобалася вам ця історія? Чому?

Далі ми з'ясуємо, що рослина, яка називається проліском, є первоцвітом.

– Чому її так називають?

– Які ще первоцвіти ви знаєте?

Як домашнє завдання можна запропонувати дітям знайти інформацію про інші первоцвіти або скласти свою історію про первоцвіти.

А слухачам пропоную таблицю «товстих» та «тонких» запитань.

Товсті?	Тонкі?
Чому..?	Хто?
У чому відмінність..?	Що?
Як? Яким чином?	Коли?
Що було б, якщо..?	Де?
Що, якщо..?	Що говориться про..?
У чому причина?	Чи вірно..?
Які наслідки?	Чи згодні ви..?

Пролісок та Сніжок

Маленька Цибулінка міцно спала під купою минулорічного листя, припорошеного вологою землею. За морозну зиму цю купу щедро посипало снігом. Завірюхи та заметілі гралася цим снігом, як хотіли: то намітали чудернацькі кучугури, то підмітали сніжок до самісінької землі.

Та ось почало пригрівати сонечко. Сніжок незадоволено почав темніти та плакати. Він так плакав, що його слізки потрапили на маленьку цибулінку, що була під купою листя та землі. Цибулінка прокинулася. Їй не було вже так холодно та й дуже захотілося дізнатися, що трапилося. Вона напружилася, корінцями вперлася в землю. Так старалася цибулінка, що проклонуло Листочок на її голівці. А сонечко все пригрівало та пригрівало... А Листочок все тягнувся і тягнувся вгору. Нарешті він витягнувся з-під землі, озирнувся навкруги і побачив потемнілий засмучений Сніжок.

– Що трапилося? – поцікавився Листочок.
– Та от, пригріло сонечко, а мені від нього не добре, – поскаржився Сніжок, – із пухнастого та блискучого я перетворився у темного і важкого.

Валентина ПУСТОВА, вчитель початкових класів Чаплинської філії КЗ «Чаплинський ліцей Дубовиківської сільської ради Синельниківського району Дніпропетровської області»

Другий рік повномасштабної війни: як це впливає на дітей та дорослих

Поради практичного психолога

«Війна виснажує нас фізично та психологічно. Попри те, що наша психіка здатна адаптуватися під будь-які складнощі, кожен день бойових дій у рідній країні пережити надзвичайно складно. У цей непростий час варто підтримувати себе, рідних і близьких. Це життєво необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психологічне» – цими словами я щодня підтримую свою сім'ю, колег, друзів... Але, як допомогти собі? Щоб допомагати своїм близьким і країні, важливо самому залишатися в ресурсі. Щоб зберігати життєву енергію, вам необхідно: достатньо спати (якщо треба, приймаємо заспокійливе), п'ємо воду, робимо паузи від новин, відкидаємо жаль за втраченим майном – ми обов'язково все відбудуємо, не перестаємо мріяти й планувати, що зробимо після війни, знижуємо стрес обіймами та гумором, взаємодіємо з тваринами, підтримуємо близьких словами «Я тебе люблю».

Дуже важливо об'єднуватися та відчувати підтримку. Як тільки розпочалася війна, ми з колегами взяли формувати та організувати роботу в ДПТНЗ «Царичанський аграрний професійний ліцей» з учасниками освітнього процесу, які цього потребують.

Адміністрація закладу з перших днів війни неабияку увагу приділяє питанню щодо організації та проведення освітнього процесу, їх психологічного супроводу під час воєнного стану, акцентує увагу на необхідності забезпечення індивідуального підходу у викладанні з урахуванням технічних та інформаційних можливостей здобувачів освіти. Надзвичайні ситуації, на жаль, є частиною нашого повсякденного життя. У світі відбуваються різні трагічні події: війни, стихійні лиха, аварії, пожежі та міжособистісне насильство. Переміщеними можуть бути окремі люди, сім'ї та цілі спільноти. Люди втрачають будинки, близьких, виявляються відірваними від сім'ї і звичного оточення або стають свідками насильства, руйнувань і смерті, тому сьогодні всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки та допомоги. В цей буремний час потрібна психологічна підтримка для того, щоб налагодити взаємодію з учасниками освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, тому психологічна служба ліцею проводить консультування через «Кабінет психолога», що створений на веб-сайті закладу, здійснює інформаційну підтримку щодо джерел консультування, куди саме можна звернутися,

розмістивши повідомлення у месенджер, Viber, сторінки у Facebook, чат у Telegram, систематично розміщує на сайті закладу практичні вправи й поради, які допомагають знайти ресурс для підтримки ментального здоров'я та адаптуватися до нових реалій. Зі здобувачами освіти було проведено такі заняття, які викликали в них неабияке зацікавлення: «Самоконтроль та саморегуляція», мета заходу – ознайомити здобувачів освіти із методами саморегуляції, формувати у них навички подолання стресових ситуацій та «Як подолати тривожність?». Загострення проблеми самошкодження в поведінки актуалізує необхідність посилення профілактичної роботи в умовах закладу освіти, тому й провели онлайн-зустріч «Попередження суїцидальної поведінки серед здобувачів освіти».

Онлайн-зустрічі: «Сім'я – храм надії і любові», «Запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії», «Бережи життя, думай про здоров'я», «Емоційно компетентна особистість», «Діти та війна: навчання технік зцілення», «Творимо майбутнє відповідально» та багато інших.

Моя волонтерська діяльність розпочалась із психологічної підтримки населення – створення блогу в Instagram: «Психолог завжди поруч» на зв'язку 24/7.

Перший дзвінок поступив від жінки з Маріуполя, яка змушена була тікати від обстрілів. У мене й тепер при згадці про цю розмову – мороз по шкірі. Вона – мати двох дітей – потребувала психологічної розради та підтримки. Це був крик душі. Це була спустошена та зневірена людина, яка не бачила виходу із ситуації... Виникла велика потреба дати їй зрозуміти, що найважливіші речі – ті, що найбільше болять. Я дуже запам'ятала цей перший дзвінок.

Тришки пізніше люди почали приходити на особистий прийом в кабінет психолога в ліцеї. Це були і колеги, і здобувачі освіти, і вимушені переселенці, яких ми прихистили в гуртожитку. Також по психологічну допомогу та підтримку зверталися волонтери, які працюють із біженцями, адже історія кожного з цих людей – окрема трагедія.

Психологія війни – це глибокі емоції, переживання та відчуття. Це страх, біль, зневіра, спустошення, почуття провини.

Часто людину переполює великий спектр негативних емоцій. Такі емоції відчувають навіть люди, недотичні до воєнних дій. Це те, що болить і буде боліти ще дуже довго. Це неможливо пропрацювати за одну чи дві зустрічі. Я впевнена, що важкі емоційні стани певно переживають не лише українці, які

залишились на території держави, а й ті, хто змушений був втікати від війни за кордон.

«Я виїхала з дитиною, але перебуваю у такому почутті провини, що мені просто складно тут жити. Я розумію, що не можу нічого з цим зробити, але й не знаю, як із цим впоратися», – часто лунає на тому кінці дроту. І плач...

Кожен випадок – індивідуальний, тому універсальної поради чи практики, що підійде для всіх, не існує. Наприклад, є певні медитації чи техніки дихання. Ці речі працюють, але зазвичай на початку взаємодії людина дивиться на мене з нерозумінням і подивом, мовляв, мені болить, а ти таке пропонуєш. Дуже важливо робити заземлення себе. Тобто з повним розумінням жахливої реальності і розумінням того, як навчитися в цій реальності жити.

Навчитися жити – дуже важливо. Не приймати війну – це ніби боротися з вітряком. Але вона є. З цим не можна нічого вдіяти. З цим треба жити, але не ярити душу, щоб не зламати себе зовсім. Якщо проходити цей шлях зі сприйняттям та екологічним шляхом до себе, це веде однозначно до перемоги. Тому що, якщо ми в розпачі будемо робити і піддаватися речам, спрямованим не на творення та об'єднання, вони нас зруйнують.

Під час військових дій діти є однією із найвразливіших категорій. Важливо, надавати їм психологічну підтримку. Розроблені мною інструкції з практичними порадами допоможуть батькам надати дітям потрібну підтримку у цей непростий час. Війна впливає на морально-психологічний стан кожної людини. Особливо вразливими є підлітки, які вже все розуміють, але ще не вміють справлятися зі своїми емоціями та почуттями. Постійно використовую поради для батьків про те, як підтримати своїх дітей-підлітків:

Говоріть і слухайте. Знайдіть час, щоб уважно вислухати розповіді дітей про їхні почуття та думки, а також роз'ясніть ситуацію (відповідно вікових особливостей дитини), у якій опинилася вся країна та, зокрема, ваша родина.

Дозвольте емоціям бути. Поділіться своїми почуттями, поясніть, що показувати емоції – це нормально. Однак надалі важливо стабілізуватися і відволіктися буденними справами настільки, наскільки це можливо.

Дивіться улюблені фільми. Це можна зробити навіть в укритті. Краще обрати життєствердні фільми, які дарують віру й надію, обговорюйте побачене. Нагадуйте

дитині, що після кризи завжди піднесення.

Читайте вголос. Спільне читання дає відчуття захищеності та спокою. Корисним буде і перечитування вже прочитаного, й нові книги.

Хваліть дитину. Відмічайте навіть незначні досягнення. Вселяйте підлітку віру у свої сили та пропонуйте підтримку.

Заохочуйте спілкування дитини з однолітками. Для підлітків спілкування з друзями є дуже важливим. Сприяйте цьому, розкажіть дитині, як вона може підтримати друзів, яким важко впоратися з емоціями.

Долучайте підлітків до допомоги іншим. Однак, це актуально лише за умов максимальної безпеки. Поясніть дитині, як можна волонтерити та допомагати іншим, а ще краще покажіть це на своєму прикладі.

Стежте за змінами в поведінці. Зверніться за онлайн-консультацією до психолога, якщо стан дитини викликає занепокоєння.

Постійно наголошую батькам, що, ви незамінні в житті дитини. Ви для неї опора та острівець безпеки. Бути такою людиною можливо лише за умови, коли ваш ментальний стан залишається стабільним та стійким.

Зараз немає неважливої роботи, немає неважливих людей. Кожен має робити те, що вміє найкраще, і допомагати так, як може. Наші розчарування, страх та відчай виникають тоді, коли не здійснюються очікування. Найкраще для психіки – звикнути до нових реалій. Якщо ж постійно чекати швидкого завершення цього жаху, можна впасти у відчай. Найкраще, що можуть зробити українці, – вірити в Перемогу, але не чекати її, а працювати і жити далі. Щоб підготуватися до можливих втрат, завжди раджу, на декілька хвилин уявити найгірше, що може трапитися. Уявіть свої емоції та подумайте, що будете робити в цьому випадку. Навчитися приймати жахливе не так просто, однак це допоможе в майбутньому пережити ці втрати. Завжди закликаю: «Продовжуйте жити!». Заведіть традиції та виконуйте щоденні рутинні справи. Це допомагає справлятися зі стресом і відволіктися від того, що відбувається в країні.

**Наближаємо Перемогу разом!
Бережімо ментальне здоров'я!
Слава Україні!**

**Віталія ДЕМЧЕНКО,
практичний психолог
ДПТНЗ «Царичанський
аграрний професійний ліцей»**

Дії населення при виникненні пожежі

Пожежі – це стихійне лихо, вогонь, який вишов з під контролю людини. Щорічно від пожеж стається безліч нещасних випадків, завдаються значні матеріальні втрати.

При пожежі потрібно остерігатися: високої температури, задимленості й загазованості, обвалу конструкцій будинків і споруд, вибухів технологічного обладнання та приладів, падіння обгорілих дерев і провалля. Небезпечно входити в зону задимлення, якщо видимість менше 10 м.

Будь-яка пожежа починається із загорання, яке інколи може ліквідувати одна людина, якщо має відповідні навички та знає правила поведінки під час пожежі. Тому у разі виникнення пожежі необхідно заздалегідь знати де і які засоби пожежогасіння розміщуються та як ними користуватися.

Ні в якому разі не слід панікувати.

У разі виявлення пожежі (ознак горіння) кожний зобов'язаний:

– негайно повідомити про це пожежно-рятувальну службу (номер телефону для виклику – 101). При цьому необхідно назвати точну адресу, кількість поверхів, місце виникнення пожежі, наявність людей, а також своє прізвище;

– вжити (якщо можливо) заходів щодо евакуації людей, гасіння пожежі з використанням наявних вогнегасників та інших засобів пожежогасіння.

При гасінні пожежі використовуйте вогнегасники, пожежні крани, а також воду, пісок, землю, покривала та інші засоби, речовини, що гасять вогонь, направляйте в місця найбільш інтенсивного горіння і не на полум'я, а на поверхню, яка горить; якщо горить вертикальна поверхня, воду подавайте в верхню її частину; в задимленому приміщенні використовуйте розпилений струмінь, який сприяє осадженню диму і пониженню температури; горючі рідини гасить сумішами, які викликають піну, засипайте піском, а також накривайте невеликі осередки покривалами, одягом, брезентом тощо; якщо горять електропроводи, спочатку виверніть пробки або вимкніть вимикач, а потім починайте гасити вогонь; виходити із зони пожежі необхідно в навітряну сторону, туди звідки дме вітер. Правильно використовуйте вогнегасники.

При рятуванні потерпілих із будинків, що палають, і при гасінні пожежі, дотримуйтеся наступних правил: перш ніж увійти в приміщення, що палає, накрийтеся мокрим покривалом, курткою, щільною тканиною тощо; двері в задимлене приміщення відкривайте обережно, щоб уникнути займання вогню від великого притоку свіжого повітря; у дуже задимленому приміщенні рухайтесь повзком або пригнувшись; для захисту від чадного газу необхідно дихати через зволожену тканину. Маленькі діти від страху часто ховаються під ліжками, в шафах, забиваються в куток.

Якщо на вас загорівся одяг, лягайте на землю і, перевертайтесь, щоб збити полум'я, бігти не можна – це ще більше роздуває вогонь. Побачивши людину в одязі, що горить, накиньте на нього пальто або яке-небудь покривало і щільно притисніть його. На місце опіків накладіть пов'язки і відправте потерпілого в медичний заклад.

Якщо пожежа застала вас у приміщенні (в осередку пожежі), слід дотримуватись таких правил:

– не панікуйте та не приймайте необдуманих рішень. Необхідно, насамперед, викликати рятувальну службу за телефоном № 101 та, якщо можливо, повідомити свого безпосереднього керівника;

– до дверей приміщення рухайтесь в залежності від рівня загрози і відстані до виходу або швидко, або за наявності хмари диму повзвіть підлогою, але не відчиняйте двері швидко;

– обережно торкайтесь вхідних дверей тильною стороною долоні; якщо двері не гарячі, то відчиніть їх та швидко виходьте;

– якщо двері гарячі від джерела загорання із зовнішнього боку, не відчиняйте їх – дим та полум'я не дозволять вам вийти;

– у такому разі щільно зачиніть двері, а всі щілини та отвори заткніть будь-якою тканиною, щоб уникнути подальшого проникнення диму. Повертайтеся повзком у глибину приміщення і вживайте належних заходів, викликаючи рятувальників (101), голосом, світловими, шумовими сигналами тощо;

– присядьте та глибоко вдихніть повітря, розкрийте вікно, висуньтеся і також спробуйте викликати допомогу;

– якщо ви не в змозі відчинити вікно, розбийте віконне скло твердим предметом і приверніть увагу інших людей, які можуть викликати рятувальників;

– якщо ви вибралися через вхідні двері, зачиніть їх та повзком пересувайтесь до виходу з приміщення;

– обов'язково зачиняйте за собою всі двері;

– зверніть увагу, що під час пожежі заборонено користуватися ліфтами;

– якщо ви знаходитесь у висотному будинку з осередком загорання на нижчому поверсі, не біжіть до низу крізь вогнище, користуйтеся можливістю врятуватися на даху будівлі;

– долайте межу вогню проти вітру (протягу), закривши голову і обличчя одягом (хустинкою, серветкою);

– з небезпечної зони, до якої наближається полум'я, виходьте швидко, якщо можливо, перпендикулярно напрямку поширення вогню;

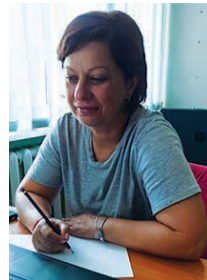
– після виходу з осередку пожежі потрібно повідомити рятувальну службу: назвати своє прізвище, адресу (місце), розміри, характер пожежі;

– якщо евакуюватися з місця пожежі неможливо, слід накритися мокрим одягом і дихати повітрям, що знаходиться ближче до підлоги – повітря там менш задимлене. Рот і ніс потрібно прикривати одягом чи шматком будь-якої тканини і також необхідно вжити належних заходів, викликаючи рятувальників (телефоном за № 101, голосом, світловими, шумовими сигналами тощо).

Запам'ятайте! Дотримання і своєчасне проведення профілактичних протипожежних заходів знизить можливість виникнення пожеж і збільшать у вашому домі (квартирі) та зменшують імовірність їх швидкого розповсюдження.

Дотримуйтеся правил безпеки! В екстрених ситуаціях телефонуйте «101»!

Оксана ШУБИНА,
майстер виробничого навчання
Дніпровських територіальних курсів
цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
(I категорії) обласного НМЦ ЦЗ та БЖД

Правила подорожей у воєнний час

Відпочинок в Україні – це подорожі на природу, в гори і до моря.

На жаль, на сьогодні багато територій залишаються небезпечними, а також закритими через близькість до інфраструктурних об'єктів.

Туризм в Україні продовжує працювати навіть в умовах війни, проте багато хто не знає правил безпеки під час подорожей.

Подорожувати і пересуватися країною не заборонено. Слід пам'ятати, що в кожній області за безпеку відповідають, насамперед, військова адміністрація, а також місцева влада, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, поліція та військові.

Якщо правила і обмеження в тому чи іншому регіоні невідомі, варто звертатися до перерахованих структур, щоб уточнити безпечні локації та активності.

Збираючись у подорож, варто дізнатися наявність укриттів по маршруту вашої подорожі. Туроператорам і екскурсоводам теж необхідно формувати маршрути з урахуванням розташування бомбосховищ.

Якщо ви плануєте відпустку або хочете відвідати туристичні локації, перед візитом потрібно уточнити графік роботи об'єкта. Також просимо при плануванні туристичних подорожей враховувати, що на території обласних територіальних курсів діє комендантська година.

Загальні заборони на всій території України: що потрібно знати

Плануючи відпочинок на природі, варто врахувати, що під час війни введені загальні заборони та обмеження на певні активності:

1. Сплави, походи, прогулянки та екскурсії маршрутами біля критичної інфраструктури, військових і стратегічних об'єктів – заборонені по всій Україні.

2. Масові заходи (фестивали, концерти) заборонено проводити в умовах воєнного стану.

3. Деякі гірські маршрути, водойми, ліси в різних областях також обмежені до відвідування.

4. Недоступні також туристичні точки, наближені до кордонів із Білоруссю і Росією.

5. Відпочинок на сході України, зокрема в прифронтових зонах, небезпечний через активні бойові дії.

6. Слід утриматися від подорожей територіями, які були під окупацією.

Обмеження, які варто враховувати в більш безпечних регіонах України

Центральні і західні області України вважаються безпечнішими для відпочинку на природі, але варто враховувати, що в більшості з них продовжують діяти заборони на відвідування лісів і купання в деяких водоймах.

• У Києві та Київській області не можна ходити в ліс і зелені зони поза межами житлових масивів.

• У Черкаській області можна відпочивати тільки біля водойм, які визначила військова адміністрація. Відвідування лісів категорично заборонено.

• В Полтавській області теж не можна відвідувати ліси.

• На Волині повністю заборонено відвідувати ліси через те, що область межує з білоруським кордоном.

• У Львівській області можна ходити в ліс, але заборонено в'їжджати в нього на транспорті. Винятки – велосипедом по транзитному шляху. Розпалювати багаття можна лише у відведених для цього місцях. Дозволені сплави на байдарках і катамаранах.

• У Закарпатті можна ходити в ліс, але деякі маршрути біля кордонів для відвідування закриті. Наприклад, в частині Ужанського національного парку та Карпатського біосферного заповідника. Заборонені польоти на одномоторному літаку, популярні у туристів.

• В Івано-Франківській області дозволено відвідувати гори та ліси. На території курорту Буковель не можна кататися в лісах на джипах, квадроциклах, баггі та мотоциклах.

• У Тернопільській області немає заборони на відвідування лісів, але палити багаття не можна. Всі туристичні об'єкти працюють у звичайному режимі. Проводиться туристична діяльність на водоймах.

• Всі туристичні об'єкти Вінниччини працюють в звичайному режимі. Дозволено туристична діяльність на водоймах, крім місць, де є об'єкти критичної інфраструктури, а також у прикордонній зоні. Ходити в ліс заборонено.

• В Рівненській області військова адміністрація нещодавно дозволила ходити в ліси і збирати ягоди, однак не на всій території. Заборонено відвідувати північні частини шести територіальних громад: Локницької, Зарічненської, Висоцької, Мильяцької, Старосільської, Березівської.

• У Житомирській області дозволений збір ягід, грибів та лікарських рослин в лісах, крім територій, які знаходяться за 20 кілометрів від кордону України з Республікою Білорусь і тимчасово окупованих місцевостей. Заборонено відвідування заповідників області. Водойми поруч з об'єктами критичної інфраструктури закриті.

• У Хмельницькій області всі туристичні об'єкти працюють в звичайному режимі. Відвідування лісів дозволено, заїжджати можна лише на велосипедах, розводити багаття заборонено.

Олена ДЕРЕВ'ЯНКО, майстер
виробничого навчання
Дніпровських територіальних
курсів ЦЗ та БЖД (I категорії)

Вишиванка для Залужного вже у Залужного!

Ми щасливі! Ми втішені й радіємо, адже нарешті змогли передати рукотворну вишиванку нашому Головнокомандувачу Валерію Залужному. Найбільше, звісно, радіють наші відвідувачі, які змогли бути присутніми на цій зустрічі. Діти дуже хвилювалися, але даремно. Головнокомандувач із вдячністю отримав вишиванку-оберіг і так щиро спілкувався з дітьми, що всі одразу заспокоїлися та долучилися до діалогу. Пан Валерій уважно вислухав і вірш, який був написаний саме для цієї зустрічі, і оригінальні співанки для Залужного, вигадані бібліотекарями спеціально для проекту #вишиванка_для_Залужного, щоб їх співали наші читачі під час вишивання. Радісну усмішку викликала у пана Валерія світлина-колаж «Майбутній Головнокомандувач», на якій сфотографовані читачі у цій знаковій вишиваній сорочці.

Ця вишиванка (ми всі щиро віримо) стане не лише талісманом-оберегом, а й наблизить свято Перемоги над ворогом. Зустріч із генералом Залужним – надпотужний мотив для всіх

творити і працювати задля Перемоги, підтримувати і надихати ЗСУ.

Головнокомандувач потиснув руку кожному із дітей та вручив їм подарунки; а також передав бібліотеці унікальне книжкове видання, яке незабаром презентуємо читачам, та Прапор України із дарчим надписом Національній бібліотеці України для дітей та словами:

*«Мир нам був потрібен раніше.
Зараз нам потрібна ПЕРЕМОГА!»*

* Трошки історії: 16 лютого 2023 року, у День Єднання, Національна бібліотека України для дітей презентувала новий проект «Вишиванка для Залужного». Його ініціювали українські діти-читачі, яких надихнув вишитий восени 2022 року рушник Перемоги. У реалізації цього проекту нас радо підтримали Міністерство оборони України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Генеральний штаб ЗСУ.

Розробив оригінальні орнаменти для вишиванки та надав матеріали (льон, нитки, голки, схеми, листівки) партнер бібліотеки – бренд українського одягу «Етнодім». Суть задуми полягала в тому, що відвідувачі вишиють унікальну рукотворну вишиванку для Головнокомандувача ЗСУ. Розробляючи оригінальні орнаменти для вишиванки, команда Етнодім врахувала всі побажання дітей-читачів. Тому на вишиванці символічно знайшли своє місце калина і дуб, книга і тризуб, фігури дітей під захистом Воїнів ЗСУ, хрест і пшениця... Дизайн сорочки розробила Анна Фесенко (художниця декоративно-прикладного мистецтва, дизайнерка бренду).

Як у давнину наші предки заспівували кожен стібок, вишиваючи одяг-оберіг для своїх рідних, так і наша читачка, талановита скрипалька – Мирослава Сологуб виконала авторську співанку, яку написали бібліотекарі. Згодом на цю пісню був створений відеокліп, у якому демонструється процес творення сорочки.

До вишивання долучилися діти, батьки, бабусі, міжнародні гості, дипломати, військові, волонтери, письменники, бібліотекарі з усієї України. Серед вишивальників: Ед Вуллямі, відомий британський журналіст газети «The Guardian»,

син письменниці Ширлі Х'юз; Рейчел Ісолда, французька волонтерка і громадська діячка; Каймо Кууск, Надзвичайний і Повноважний посол Естонії в Україні; Юргіта Янкунене, радник Посольства Литви в Україні; Максим Кононенко, Надзвичайний і Повноважний посол України в Естонії; французький художник-кераміст із Люксембургу Паскаль Вестландт; французький фотограф Алан Комбеморель; відомий кіноактор, волонтер Олексій Суровцев; кореспондентка ТСН Наталя Нагорна; відома дитяча письменниця Зірка Мензатюк та інші.

Унікальна рукотворна сорочка для Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного, до вишивання якої долучилося майже 1500 осіб, понад 3 місяці експонувалася в бібліотеці. Діти терпляче чекали на офіційну передачу, усвідомлюючи всю складність воєнно-політичної ситуації та завантаженість генерала, його неймовірні зусилля у боротьбі з агресором. Валерій Федорович пообіцяв, що після Перемоги обов'язково завітає на зустріч із читачами Національної бібліотеки України для дітей.

Слава Україні! Честь і шана ЗСУ!

За інформацією Національної бібліотеки України для дітей

ЗАСНОВНИК ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» – ПЕРВИННА ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ» ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

Редакційна колегія:

В.М. ВАСИЛИНЕНКО, М.Г. ВАТКОВСЬКА,
Ю.М. МОГИЛА, М.І. РОМАНЕНКО,
В.Г. СЕРЕДНЯ, В.В. СИЧЕНКО, Л.О. ШАПРАН

Редактор, фотокор, дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО

САЙТ ОБЛАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ
«ДЖЕРЕЛО»:

gdjerele.jimdofree.com

Свідоцтво про реєстрацію
ДП № 2244-982ПП від 24.01.2019.

Формат А3.

Адреса редакції:
49006, Дніпро, вул. Володимира
Антоновича, 70, Дніпровська
академія неперервної освіти.
Тел. 0952303947, 732-48-48.

E-mail: GDjerele@ukr.net